

EL PAPER DELS ARXIUS EN LA CONSTRUCCIÓ DELS ESTATS-NACIÓ: FRANÇA I ESPANYA

Anna González Pérez

Directors del treball: Remei Perpinyà Morera i Àngel Casals Martínez

Data: 1 juliol 2019

Màster en Arxivística i Gestió Documental

Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents

Col·lecció: Treballs fi de màster i de postgrau

Com citar aquest article: González Pérez, Anna. (2019) *El paper dels arxius en la construcció dels Estats-Nació: França i Espanya*. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents. (Treballs fi de Màster i de postgrau).

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

Amb aquest treball es vol estudiar la rellevància que van tenir els Arxius en la construcció dels Estats-Nació del segle XIX. Per fer-ho possible s'han analitzat l'Arxiu Històric Nacional d'Espanya i els *Archives Nationales* de França, i els seus antecedents.

Amb la Revolució del 1789, França va marcar el camí en la construcció dels Estats-Nació. Aquest el va seguir Espanya mig segle més tard. Així doncs, s'investiga com tots dos països van arribar a formar la Nació que conformen avui dia, i quin va ser el paper dels seus arxius, sobretot els nacionals.

Paraules clau: França, Espanya, Arxiu, Arxiu Nacional, Nació, Identitat Nacional, Nacionalisme, Història.

Título: El papel de los archivos en la construcción de los Estado-Nación: Francia y España

Resumen

Con este trabajo se pretende estudiar la relevancia que tuvieron los Archivos en la construcción de los Estado-Nación del siglo XIX. Para hacerlo posible se han analizado el Archivo Histórico Nacional de España y los *Archives Nationales* de Francia, y sus antecedentes.

Con la Revolución de 1789, Francia marcó un camino en la construcción de los Estado-Nación. Este lo siguió España medio siglo más tarde. De este modo, se investiga como ambos países llegaron a formar la Nación que conforman hoy día, y cuál fue el papel de los archivos, sobretodo los nacionales.

Palabras clave: Francia, España, Archivo, Archivo Nacional, Nación, Identidad Nacional, Nacionalismo, Historia.

Title: The role of the archives in the construction of the Nation-States: France and Spain.

Abstract

With this work we want to study the relevance of the Archives in the construction of the Nation-State of the nineteenth century. To do this, the National Historical Archive of Spain and the *Archives Nationales* of France have been analyzed, and their background. With the Revolution of 1789, France marked the way in the construction of Nation-States. This was followed by Spain half a century later. Thus, it is analyzed how both countries came to form the Nation that they make up today, and what were the roles of their archives, especially the national ones.

Keywords: France, Spain, Archive, National Archive, Nation, National Identity, Nationalism, History.

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ	7
2. ELS ARXIUS COM A EXPRESSIÓ DE PODER	12
2.1 Els Arxius Reials	12
2.2 Els Arxius de les monarquies absolutistes (S. XVI – XVIII)	14
3. ELS ARXIUS NACIONALS.....	19
3.1 La primera llavor	19
3.2 La creació de l'Arxiu Històric Nacional i els Arxius de l'Imperi	22
3.5 La constitució definitiva dels Arxius Nationals	25
4. LA CONSTRUCCIÓ IDEOLÒGICA DE LA NACIÓ.....	29
4.1 L'impuls de la Història.....	29
4.2 Formació Arxivística	34
4.3 Els documents inèdits.....	37
4.4 Anàlisi de guies.....	40
4.5 Els Arxius i el concepte de “nació”	45
5. CONCLUSIONS	51
6. BIBLIOGRAFIA.....	55

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball s'emmarca dins de la línia d'investigació sobre la Història dels arxius i de l'arxivística, seguint la classificació que van realitzar Couture i Ducharme. (Couture & Ducharme, 2005). Mitjançant la investigació històrica i la interpretació crítica de fonts bibliogràfiques es busca donar solució a la següent pregunta: Els arxius nacionals es van formar per legitimar les sobiranes nacionals del segle XIX?

Amb aquest treball s'intenta resoldre la següent hipòtesi: Els Arxius Nacionals són una de les eines que els Estats-Nació del segle XIX van utilitzar per unificar els habitants del seu territori i avançar en un futur comú. Per analitzar aquesta hipòtesi s'estudien els casos de dos països diferents i els seus respectius arxius nacionals: l'Arxiu Històric Nacional en el cas d'Espanya i els *Archives Nationales* de França.

Per tal de demostrar aquesta presumpció, el treball se situa en dos grans blocs. Un primer on s'estudia l'evolució històrica dels arxius, el progrés que es va fer des de la constitució dels arxius reials fins als arxius nacionals; i un segon bloc on s'analitzen les principals teories del sorgiment del nacionalisme, per intentar situar l'arxiu com a eina clau en aquest procés de nacionalització. Seguidament, s'expliquen els dos grans apartats més analíticament:

En el primer, constituït pels tres primers punts, es pot veure la necessitat de les monarquies d'establir els seus propis arxius, els denominats arxius reials. Posteriorment, s'explica com amb l'arribada de l'Estat modern van aparèixer els anomenats "Arxius d'Estat" (Mendo & Torreblanca, 1994, p. 118), denominats en aquest treball arxius de les monarquies absolutistes, ja que servien exclusivament a l'interès monàrquic i no a l'estatal. Aquests seran els arsenals de l'autoritat reial, com bé va dir Bautier. (Bautier, 1968, p. 140). Seguidament, s'estudia l'aparició dels Arxius Nacionals arran de les revolucions burgeses de finals del segle XVIII i inicis del XIX, i formant una nova organització territorial, els estats nacionals. Per últim, es desenvolupa l'evolució dels Arxius Nacionals fins a finals del segle XIX.

En el segon bloc, apartat 4, s'explica l'auge i la importància que va tenir la ciència històrica en l'evolució dels arxius i un recull de les principals teories sobre el sorgiment del nacionalisme. En aquest últim punt es fa un recull dels principals documents inèdits publicats a França i Espanya, i com es va intentar dur a terme la formació d'aquest cos de documents que publicats per primera vegada, buscaven la veritat sobre el sorgiment i la grandesa de la nació. I finalment, s'analitzen els diferents inventaris dels dos arxius

estudiats, l'Arxiu Històric Nacional d'Espanya i els *Archives Nationales* de França, dels segles XIX i inicis del XX, per veure com van decidir organitzar els seus fons.

Per tant, amb aquest treball s'intenta, en primer lloc, demostrar la importància que sempre han tingut els documents pel govern, i conseqüentment la necessitat de tenir arxius. En segon lloc, buscar coincidències en les diferents teories analitzades sobre el nacionalisme per intentar situar els arxius com a eines per aconseguir una "nacionalització territorial". I en tercer lloc, demostrar a través de la publicació de documents inèdits i dels diferents inventaris de l'època, la importància dels arxius en aquest procés de creació o consolidació de nacionalitats, ajudats també pels historiadors.

Per investigar els inicis i la necessitat de la creació dels arxius nacionals, però s'analitzen una sèrie d'etapes prèvies. Primerament, com les monarquies del moment van necessitar crear arxius per legitimar els seus drets al tron, així com els seus drets patrimonials, tant civils com eclesiàstics. (Rodríguez, 1998, p. 33). Amb el pas dels segles, les monarquies absolutistes van voler tenir un major control administratiu sobre el seu territori, per això van constituir arxius. Aquests però, no van deixar de ser arxius monàrquics, ja que s'hi reunia la documentació útil pel monarca, tant per l'afirmació dels seus drets a la corona com per la direcció de l'Estat i les seves relacions exteriors. Ara, a més, servien per administrar el regne, per tenir controlat un determinat territori mitjançant una administració cada vegada més potent i controladora que augmentava el ritme de creació documental i deixava constància de totes les evidències sobre la seva administració. (Mendo, 1995, p. 119). Finalment, és al segle XIX, quan monarquies i governs van veure en aquestes institucions el seu gran aliat i en van aprofitar el seu màxim poder: el d'unificar tot un territori, formulant una mateixa Història, basada en uns documents guardats per l'Estat des de feia segles i que, exposats al públic, serien objecte d'orgull patriòtic, d'unió territorial i reforçarien la legitimitat estatal i la cohesió poble-govern. A més, es pot comprovar com coincideix la formació i consolidació dels arxius nacionals, amb la professionalització dels encarregats d'arxiu (arxiviers) i el naixement de la ciència històrica dins la Universitat i amb la missió de construir una història nacional pretesament científica.

El marc cronològic del treball se situa quan apareixen els primers arxius reials als voltants del segle XIII, fins a la creació i consolidació dels arxius nacionals al segle XIX. Donat la llargada dels anys a estudiar i de la gran quantitat d'informació sobre els diferents períodes, es contextualitzaran els segles XIII-XVII amb més brevetat de la desitjada, tractant-se més àmpliament els segles més decisius per a la constitució dels arxius nacionals, les centúries que aborden del 1700 al 1900. Aquest gran marc

cronològic es deu a la creença de la necessitat d'enllaçar l'etapa prèvia a la construcció dels arxius nacionals amb la dels arxius de les monarquies absolutistes, i s'ha trobat necessari descriure l'etapa anterior, el sorgiment dels arxius reials, per poder entendre millor tota l'evolució.

Una dificultat que comporta el treball és la seva redacció en termes cronològics. Com és natural, Espanya i França no avancen alhora en l'evolució social i històrica, que és, en definitiva, el que queda gravat en els arxius. Així, per exemple a França es van constituir els *Archives Nationales* amb la Revolució Francesa (1790) i a Espanya no es van formar fins al 1866, més de mig segle més tard. D'aquesta manera, tot i haver intentat establir el que es podria denominar un inici i final per cada apartat que es corresponguin cronològicament i poder enllaçar així la història dels dos països, hi haurà per exemple un moment determinat en què la formació dels *Archives Nationales* ja estarà explicada, mentre que a Espanya encara s'estarà narrant el sorgiment de la idea de tenir un arxiu nacional. Entenent que aquest fet pot provocar alguna confusió en el lector, per endavant li demano disculpes.

Cal mencionar que aquest treball no vol centrar càtedra en els conceptes de nació, nacionalisme o identitat nacional. Així i tot, és convenient poder-les definir, però no és una feina senzilla. Ni els mateixos experts o estudiosos en el nacionalisme o en la nació es posen d'acord en una única definició del terme. D'aquesta manera, en l'apartat del treball, «els Arxius i el concepte de nació», es donen a conèixer les principals branques d'estudi que són o han estat més importants: el primordialisme, el perennialisme, el modernisme i l'etnosimbolisme.

En aquest apartat introductori, es proporciona al lector algunes definicions de nació i nacionalisme. La teoria més acceptada en el món acadèmic és la del modernisme clàssic que considera les nacions i el nacionalisme com a:

«[...] Construcciones sociales y creaciones culturales de la modernidad¹, pensados para una era de revoluciones y de movilización de masas y resultan ser capitales para intentar controlar estos procesos de cambio social rápido». (Moreno, 2016, p. 229).

En canvi, per Benedict Anderson, nació és:

¹ Per al modernisme clàssic:

«Las naciones son totalmente modernas, en el sentido de recientes, estos es, desde la Revolución francesa y también en el sentido de que los componentes de la nación son nuevos, estos es, son parte de la nueva era de la modernidad, y por lo tanto, modernos por definición». (Moreno, 2016, 228).

«Una comunitat política imaginada com a inherentment limitada i sobirana. Imaginada perquè ni els membres de la nació més petita mai no arribaran a conèixer la major part de la resta dels seus compatriotes [...] tanmateix, en la ment de cada un viu la imatge de la seua comunió. [...] Limitada perquè fins i tot les més grans, les que comprenen tal vegada mil milions d'éssers humans vius, tenen unes fronteres finites, si bé elàstiques, darrere les quals es troben altres nacions. Cap nació no s'imagina a si mateixa amb les dimensions de la humanitat. S'imagina com a sobirana perquè el concepte va nèixer en una època en què la Il·lustració i la Revolució estaven destrossant la legitimitat del reialme per voluntat de Déu, jeràrquic i dinàstic. Per acabar, és imaginada com a comunitat, perquè, obviat l'actual desigualtat i explotació que pot prevaler en cada una, la nació sempre es concep com una companyonia profunda i horitzontal ». (Anderson, 2005, p. 24 i 25).

Tots dos autors són defensors de la teoria del modernisme clàssic, però defineixen nació de manera diferent. Només acorden el fet que el terme «nació» existeix a partir de la Revolució Francesa del 1789, no anterior a ella. Un altre exemple de definició de nació des d'una visió modernista és la de Wimmer, que dóna també un altre punt de vista del terme, però des del mateix acord en el moment del seu naixement:

«Las naciones son el resultado de un nuevo pacto entre las élites estatales y la población construido sobre el consentimiento y el intercambio mutuo y favorable de recursos (participación política por apoyo militar e impuestos por suministro de bienes y servicios públicos). Y esto se produce en el momento en que se desarrollan el Estado centralizado y la movilización de masas, esto es, a partir del siglo XVIII. El resultado de ello es el Estado-Nación». (Wimmer, 2013, p. 4-17).

En canvi, per un etnosimbolista com Smith, nació és:

«Una comunidad humana con nombre propio y autoconsciente, cuyos miembros cultivan memorias, símbolos, mitos, tradiciones y valores compartidos, habitan y están ligados a territorios históricos o “patrias”, crean y difunden una cultura pública distintiva y observan unas costumbres comunes y unas leyes estandarizadas». (Smith, 2000, p. 29).

I el nacionalisme:

«Un movimiento ideológico, político y/o social que, en nombre de una población, algunos de cuyos miembros creen que constituyen una nación, real o potencial, busca alcanzar y/o mantener para esa nación un estatus definido por los principios de autonomía, unidad, identidad, autenticidad, patriotismo, continuidad y destino propio. El nacionalismo, dotado de un lenguaje específico, conlleva una cosmovisión o “núcleo doctrinal” basado en seis premisas: la humanidad está dividida en naciones, cada una con su propio carácter, histórico y misión; la nación es la única fuente de poder político en última instancia; la lealtad a la nación está por encima de otras lealtades; para ser

libres, los seres humanos deben pertenecer a una nación; las naciones requieren el máximo de autonomía y autoexpresión, y la paz y la justicia globales solo pueden construirse sobre la base de una pluralidad de naciones libres». (Smith, 2000, p. 61-63).

Aquest autor també defineix identitat nacional, i considera que és:

«La continua reproducción y reinterpretación del patrón de valores, símbolos, memorias, mitos y tradiciones que componen el patrimonio distintivo de las naciones, y la identificación de los individuos con ese patrimonio o herencia, así como con sus elementos culturales». (Smith, 2000, p. 109).

Existeixen evidents dificultats terminològiques en aquest camp d'estudi, fet que impossibilita un acord. Només estar clar, de moment, que nació és un terme que inclou a la majoria de la població designada i que és partícip. (Smith, 2000, p. 386).

2. ELS ARXIUS COM A EXPRESSIÓ DE PODER

2.1 Els Arxius Reials

Una de les principals dificultats a l'hora d'analitzar la creació i consolidació dels arxius nacionals de França i Espanya és la diferent evolució pel que fa als arxius reials. Això és degut al fet que durant els segles XII i XIII, els dos territoris tenien unes realitats molt diferents.

En el cas d'Espanya, el territori no es trobava unit, era format per diferents Corones. La de Castella (feta gràcies a la seva unió amb Lleó el 1230, amb la coronació de Ferran III de Castella), la Corona Catalanoaragonesa, a més dels regnes de Navarra, Granada i el de Portugal. Cada territori tenia la seva pròpia administració, i cadascun d'ells va veure, en algun moment determinat de la seva història, la necessitat de tenir un arxiu.

Castella no va tenir un arxiu reial fins al regnat de Carles I amb la formació de l'arxiu de Simancas (1540). Per construir-lo, es va fixar en l'arxiu que disposava la Corona d'Aragó, concretament l'Arxiu Reial de Barcelona, que feia molts anys que servia a la dita Corona.

La primera aparició de la paraula arxiu a la Corona d'Aragó va dir-la el monarca Alfons el Cast el 1180, quan en el transcurs d'una prova documental sobre drets feudals va al·legar la validesa d'un document simplement per trobar-se en el seu arxiu. Document que no era legítimament legal perquè no constava de signatura ni de data. (López, 2007, p. 423-425). Així doncs, Alfons el Cast ja li va donar una importància cabdal als arxius, considerats per ell, garants de la validesa d'un document pel simple fet d'estar emmagatzemat en un dipòsit. Per tenir encara més control sobre els seus dominis, el comte-rei, a més, va ordenar, a Ramon de Caldes, recopilar tots els seus drets comtals, formant així el *Liber Feudorum Maior*, resultat d'un gran treball arxivístic. (Planes, Pagarolas & Puig, 2003, p. 17).

Tot i que ha estat un element bastant discutit, la posició dels arxius reials no s'ha pogut determinar. La principal hipòtesi és que eren diferents dipòsits documentals, situats pels llocs per on la cort anava, reflectint la seva mobilitat. També podrien haver estat instal·lats segons la preferència d'un monarca o altre. No va ser fins al 1307, quan el rei Jaume II va començar a concentrar els diferents dipòsits al seu palau, constituint-se el 1318, l'Arxiu Reial de Barcelona i l'Arxiu del Mestre Racional, que havia de demostrar l'autoritat del rei sobre el seu patrimoni i l'administració de les seves rendes. A partir d'aquell moment, qualsevol treball jurídic havia de començar amb l'estudi dels documents d'arxiu. (Dávila, 2010, p. 55).

Però, com és ben sabut, els arxius són sempre el reflex d'una societat i de la seva organització, les funcions i activitats de les seves institucions generen aquests documents. Per això, Catalunya, Aragó, València i els altres regnes integrants de la Corona Catalanoaragonesa que tenien les seves pròpies institucions, constitucions i furs, van tenir un arxiu propi. L'any 1419 es va crear l'Arxiu Reial de València i el 1461 l'Arxiu Reial aragonès. En conseqüència, l'Arxiu Reial de Barcelona va actuar poc temps com a arxiu central de la Corona. (Planes, Pagarolas & Puig, 2003, p. 18 i 19).

Per McCrank, aquests arxius,

«No eren enclavaments independents ni simples col·leccions de manuscrits històrics. Compleixen els criteris establerts pels arxivers del segle XX per als arxius moderns: les cinc funcions bàsiques es portaven a terme tan sistemàticament com era possible mentre evolucionava un sistema de gestió documental simultani a la creació de documents. [...] La seva naturalesa oficial és indubtable i la seva utilitat pública es manifesta a través dels mateixos documents». (McCrank, 2009, p. 256).

Retornant a la Corona de Castella, l'única menció trobada per reunir tots els documents del regne en un sol arxiu va ser la sol·licitud que va fer Ferran el Catòlic al seu adjunt Salmerón, perquè recollís tots els documents que es trobaven dispersos pel regne i que els diposités a l'Arxiu de la Reial Cancelleria de Valladolid -principals documents que van formar part de l'arxiu de Simancas-. (Mendo, 1995, p. 24).

Per tant, Castella no va conèixer la centralització d'un arxiu fins a Carles I, però sí que existien institucions que anaven creant els seus propis dipòsits documentals, sobretot en aquelles ciutats per on acostumava a passar més temps la Cort, o que hi tenien la seva Cancelleria. La falta d'existència d'un arxiu central es pot explicar per la falta de tradició jurídica de Castella, ja que es donava validesa als documents amb segells originals, que havien de ser conservats en esglésies, en el Consell que els rebia o pel particular, sent obligatori presentar-los davant del monarca per la seva convalidació. (Dávila, 2010, p. 75 i 76).

França, per contra, era un territori unificat sota una monarquia feudal. A partir del s. XIII, ja es va establir un dipòsit documental anomenat *Trésor des Chartes*, una col·lecció oficial de títols, homenatges, serveis, testaments, entre d'altres. Amb aquest dipòsit documental es demostrava la continuïtat de la monarquia i la seva sobirania, sent les reclamacions de domini reial totalment justificades. (Cerruti, Fayet, & Porret, 2006, p. 11).

Segons la tradició, aquest dipòsit reial té origen quan Felip August va perdre els seus arxius durant la batalla de Fréteval el 1194, comprometent-se a reconstruir-los.

(Delsalle, 1993, p. 448). Així i tot, el primer cop que es va anomenar un dipòsit permanent de documents va ser el 1231, i estava situat al Louvre. El primer guardià conegut de l'arxiu va ser Pierre d'Etampes, nomenat el 1309 per Felip IV. La seva feina era la de garantir una bona conservació i organització dels documents. L'Arxiu Reial però, va anar augmentant de volum amb el pas dels segles, fet que feia difícil trobar els documents quan era necessari. Fins i tot, va arribar un moment, durant el segle XV, en què els mateixos professionals de l'arxiu no estaven capacitats per llegir els documents, donat el gran canvi que va patir l'escriptura entre els segles XII i XV. Tots aquests problemes es van intentar solucionar amb la realització d'inventaris, transcripcions d'originals, classificacions entre tipologies documentals -taulons o registres-, entre altres sistemes. (Favier, 2004, p. 22-24).

No obstant això, com indica Jean Favier, cada institució i cada persona que exercia funcions autònomes disposaven del seu propi arxiu -com a la resta d'Europa-. La centralització dels arxius francesos no es va produir fins a la Revolució del 1789. (Favier, 1985, p. 23 i 24).

2.2 Els Arxius de les monarquies absolutistes (S. XVI – XVIII)

A mitjans del segle XVI es va establir l'Estat Modern, una nova forma de govern basat en una monarquia absolutista i centralitzadora, que suposava l'establiment d'un nou sistema administratiu. Per fer-ho possible, van aparèixer els primers "Arxius d'Estat", element fonamental de l'administració sent el seu funcionament, essencialment, jurídic i polític. (Mendo, 1995, p. 25). Com va dir Favier, va ser a partir del segle XVI quan els arxius van començar a evolucionar sota la influència de tres factors: l'especialització dels diferents òrgans governamentals i administratius, a causa de l'enfortiment de les monarquies, l'arribada de la curiositat històrica i el desenvolupament, a partir del segle XVIII, de la investigació acadèmica. (Favier, 1985, p. 17). Així doncs, els arxius es van convertir en arsenals de l'autoritat (Bautier, 1968, p. 140) i s'hi va concentrar tota la documentació generada per les Corones, documentació sobre el govern de l'Estat que fins aleshores havien estat en mans de consellers, secretaris, diplomàtics i altres membres que governaven junt amb el monarca. (Mendo, 1995, p. 119).

Des de l'arribada al tron de Castella, Carles I va preocupar-se de recollir tots aquells documents que fessin referència a l'Estat o als seus drets com a monarca. Fins i tot, ja el 1518 va ordenar a Juan López de Lazárraga fer un inventari reunint la documentació dispersa pel regne. (Rodríguez, 1998, p. 30). Aquest projecte però, es va haver d'aturar a causa de la Guerra de les Comunitats de Castella (1520-1522). Tot i la dispersió documental més grossa, el deteriorament de molts documents i la pèrdua de molts

d'altres, aquest conflicte va servir per veure la gran necessitat de construir un arxiu on es dipositessin tots els documents reials. (Dávila, 2010, p. 76). A més a més, haver guanyat la Guerra de les Comunitats va confirmar la supremacia del poder reial i de la monarquia "*absoluto-señorial*", que va comportar un canvi en l'aparell administratiu de l'Estat i que va fer encara més evident la necessitat de tenir un arxiu. (Rodríguez, 1998, p. 32).

Entre 1540 i 1545, Carles I va escollir la fortalesa de Simancas per construir-hi el seu arxiu. (Cerdá, 1997, p. 27). Aquest, va ser utilitzat per conservar els documents dels diferents Consells del Regne: el de l'Estat, el de la Guerra i el d'Hisenda, a més de la documentació que formava part de la cort reial i la correspondència que mantenien els oficials reials amb altres regnes, especialment amb els virreis (correspondència amb els càrrecs com el de regent de la tresoreria, el de governador o mestres racionals de la Corona d'Aragó, per exemple, no van formar part d'aquesta unificació documental). (Mendo, 1995, p. 24). L'objectiu principal de la fundació de Simancas, va ser l'obsessió per identificar els drets de la corona, tant civils com eclesiàstics. (Rodríguez, 1998, p. 33). Era un arxiu d'una monarquia absolutista, amb atribucions exclusives del rei: la guerra, la política exterior i les rendes que en derivaven. Mai va formar part documentació d'institucions de Navarra, Portugal o dels regnes italians, ni de les cancelleries de Valladolid i Granada, per exemple.

Rodríguez de Diego diferencia dues etapes en l'evolució de l'Arxiu de Simancas fins a finals del segle XVII, coincidint amb la publicació de la instrucció pel govern de Simancas. Una primera de caràcter patrimonial, on era més important reunir escriptures d'èpoques anteriors, fins al regnat dels Reis Catòlics, que la mateixa documentació produïda per la recentment inaugurada administració polisinodial. D'aquesta primera etapa se'n va encarregar Diego Catalán. S'hi troben reculls de documents com butlles pontifícies, tractats amb reis i regnes, i llibres i títols d'hisenda i patrimoni. La segona fase és amb Felip II al tron, en què:

«Lo que se aprecia en estos años es una solidez del aparato administrativo, que la experiencia y la práctica burocrática van perfeccionando y consolidando cada vez más».
(Rodríguez, 1998, p. 36).

El canvi principal va ser l'establiment definitiu de la Cort a Madrid, el que va provocar una nova forma de govern, ja que les resolucions reials ja no podien ser traslladades oralment, sinó que es remetien de forma escrita. (Rodríguez, 1998, p. 39). Així doncs, sota el regnat de Felip II hi va haver un augment documental, que es pot veure plasmat en l'Arxiu de Simancas.

«Si en época de Carlos V la recogida de escrituras había sido primera y principal tarea del archivo incipiente, años más tarde, con la sedentarización de la corte, diversa manera de gobernar de Felipe II, desarrollo y crecimiento de la administración, ésta se hace imperiosa. Y con un nuevo matiz: el envío periódico de documentación, sin necesidad de cédula que lo ordene, al archivo central. [...] No desaparece la concepción patrimonial de archivo, pero se añade una dimensión más amplia, abarcadora de los derechos de los ciudadanos». (Rodríguez, 1998, p. 38).

En aquest segon període es va nomenar al primer arxiver de l'Arxiu de Simancas, Diego de Ayala. (Plaza, 1986, p. 46).

L'Arxiu de Simancas va anar enriquint-se de tota aquesta documentació administrativa de la Corona de Castella que quedava en desús durant les monarquies següents. Així i tot, molts d'aquests documents no arribaven a l'Arxiu perquè alguns privats consideraven que estaven millor custodiats en els seus dipòsits personals. Un exemple és el del Comte-Duc Olivares, que va aconseguir mitjançant dues cèdules reials extreure documents de les seves oficines per poder-los reunir en el seu arxiu, per estudiar-los i utilitzar-los quan fos convenient, argumentant també que al seu dipòsit estarien més segurs. Així doncs, molts d'aquests documents administratius es consideraven una propietat privada dels ministres i eren guardats en els seus arxius particulars, enviant a Simancas el que no els era d'interès o necessari per a la seva tasca. (Amezúa, 1945, p. 15). Aquest va ser també, com es veurà posteriorment, un problema per la monarquia francesa.

Així i tot, segons Mendo, l'Arxiu de Simancas es va convertir en una institució fonamental per l'administració de la Monarquia Hispànica. (Mendo, 1995, p. 25).

Va ser durant el segle XVIII quan la monarquia borbònica, després de la Guerra de Successió (1701 – 1714), va poder imposar un nou esperit administratiu, gràcies al trencament del Pacte de les Corones produït per l'entrada en vigor dels denominats Decrets de Nova Planta. El sistema polisindial va ser substituït pel de les secretaries d'Estat. Es va aplicar el concepte d'un sol Estat, implantant una organització administrativa d'un Estat centralitzat. El 1754, els arxius ja no depenien directament del rei, sinó que van passar a dependre d'aquestes secretaries. (Dávila, 2010, p. 78). Un canvi important va ser que la documentació d'aquests secretaris ja no es va enviar més a Simancas, sinó que es quedava a Madrid, a les seves mans.

El regnat de Felip V i Carles III van suposar la intensificació de la voluntat d'un regne unitari amb plenitud del poder reial. D'aquesta manera, i només en set anys, del 1758 al 1765, es van crear dos nous arxius generals, l'Arxiu General del Regne de València (1758) i el del Regne de Galícia (1761); i el Archivo de Escrituras Públicas (1765) -

denominat avui en dia: Archivo Histórico de Protocolos de Madrid-. A més, el 1785, es va crear el Archivo de Indias a Sevilla. (Cerdá, 1997, p. 28-30). Com afirma Dávila:

«[...] A partir de 1759 se inicia un proceso de transición de la nación española concebida como cuerpo social, centralizando, uniformizando, racionalizando las estructuras político-administrativas, las leyes, las costumbres, las lenguas, la geografía y la historia en cuanto definidoras de consciencia nacional». (Dávila, 2010, p. 80).

D'altra banda, i com ja s'ha mencionat, França no va tenir un arxiu centralitzat fins a la Revolució Francesa del 1789. Fins aleshores, els arxius del regne només eren del rei i el seu govern, no hi havia cap "Arxiu d'Estat". (Favier, 1985, p. 20). Els documents produïts per les secretaries estatals no tenien importància si no feien referència a cap legitimitat reial. (Cerruti, Fayet, & Porret, 2006, p. 55). A França, la conservació dels documents només responia a preocupacions legals, sent només emmagatzemats amb especial cura els documents de la monarquia. Aquest fet va arribar a l'extrem en què els ministres del regne s'enduien tota la documentació creada durant la seva activitat professional, i els deixaven, a la seva mort, en herència a la seva família. Aquest comportament es pot veure reflectit en un ministre tan important pel rei com Richelieu, que va deixar la seva documentació en herència a la seva neboda, la duquessa d'Aiguillon. (Favier, 1985, p. 20). Documents que fins al 1711 no van ser retornats a l'Estat. Per tant, hi havia una concepció de propietat privada d'aquest tipus de documentació. (Cerruti, Fayet, & Porret, 2006, p. 56). És curiós, però, que el Consell Reial, durant els anys que Richelieu va ser ministre, va ordenar la confiscació de documents que poguessin estar relacionats amb la propietat i els drets de la Corona en cases particulars; i un edicte de Lluís XIII del 1628, ordenava que els originals de les actes relatives als afers d'estat, tant de passat com de futur, fossin portats al *Trésor des Chartes*. (Favier, 2004, p. 24). Però l'efecte del mandat va ser limitat, com s'ha vist anteriorment, ni el mateix Richelieu va cedir els seus documents a l'Estat, ja que no es tenia la concepció del document com a interès públic. Només es volien tenir controlats els drets de legitimitat reial.

Aquesta concepció de documentació privada va canviar durant el regnat de Lluís XIV (1643 – 1715), posant els arxius dels seus servidors en dipòsits establerts en les mateixes administracions. D'aquesta manera, Giulio Mazzarino, a la seva mort, va enviar els seus documents al seu successor al càrrec, Jean-Baptiste Colbert. Aquesta forma d'heretar els documents va comportar la creació per part de la majoria de departaments, de diferents arxius. Així i tot, no hi havia cap sistema organitzat d'arxius a França, cada ministeri conservava el seu propi dipòsit documental a la seva pròpia oficina, tant a Versalles com a París. A banda, també existien els arxius parroquials,

civils, de tribunals de les administracions i autoritats municipals i provincials, tots independents de l'autoritat central. (Favier, 1985, p. 22).

No va ser fins a inicis del segle XVIII, amb Nicolas Desmarests com a controlador general de les finances del regne, que es va organitzar el que per Duchemin seria el primer precedent d'un "Arxiu d'Estat". (Duchemin, 1984, p. 16). La seva idea va ser organitzar un arxiu on poder reunir la documentació d'interès per la bona administració i govern del regne. (Favier, 1985, p. 23). Va ser també a finals d'aquest segle, el 1776, quan França va intentar crear un arxiu central. Es tractava de l'arxiu de les colònies. La seva formació es deu a un edicte del 1776 que estipulava la «*constitution à Versailles d'un "dépot des chartes des colonies"*». (Brunterc'h & Poncet, 2008, p. 27). En aquest dipòsit havia d'arribar la documentació colonial referent a baptisme, morts, actes notariais, matrimonis... Segons Jean-Pierre Brunterc'h i Oliver Poncet:

«Cet énorme convoiement maritime d'actes publics en provenance des différents territoires coloniaux vers la métropole, organisé sous l'égide du secrétariat d'État de la Marine, constitue le plus exceptionnel trait de volontarisme et d'optimisme archivistique en France avant la Révolution». (Brunterc'h & Poncet, 2008, p. 28).

D'aquesta manera es va arribar a la Revolució del 1789. La situació arxivística consistia en diferents dipòsits repartits per tot arreu on hi havia la Cort, sobretot, a París i Versalles. Aquest fet va resultar ser un gran problema quan l'Assemblea Nacional es va proposar fer un Arxiu Nacional que centralitzés tots aquests arxius, ja que ningú havia posat ordre a aquesta dispersió. Fer un cens, no va ser una feina fàcil. (Favier, 2004, p. 27).

En definitiva, l'interès per la concentració i centralització dels documents d'arxiu va ser un corrent que s'estava imposant per tot Europa. Els monarques s'adonaven que els arxius podien ser unes eines útils pel seu govern. (Cerdá, 1997, p. 30).

3. ELS ARXIUS NACIONALS

3.1 La primera llavor

La idea dels Arxius Nacionals amb una mentalitat fonamentalment històrica, va néixer amb la Revolució Francesa i la necessitat d'establir un nou ordre. L'esperit de construir Arxius Nacionals es relaciona amb la cultura política de la recent "democratització" de l'Estat. El que buscava el nou règim era, en primer lloc, reunir tota la documentació que pogués ser útil pel govern. Posteriorment, hi havia la necessitat d'acumular tota informació que demostrés la naturalesa democràtica del nou sistema. El poder, a més, garantia l'accés públic a la dita massa documental, provocant que tot ciutadà pogués trobar exemples del comportament que l'Estat desitjava. I per últim, també s'assegurava la consulta d'aquesta documentació sempre que ho necessités. La conseqüència més immediata va ser la centralització del país a través de l'aculturació del particularisme documental de cada regió i la unificació del dret públic. (Cerruti, Fayet, & Porret, 2006, p. 10).

El primer país on es va donar aquest primer pas cap a la creació i utilització dels Arxius Nacionals va ser França. Després de la Revolució Francesa, el país va entendre els documents com a propietat nacional, és a dir, eren de tots els ciutadans que formaven la nació. (Berger, 2013, p. 5). L'Assemblea, el mateix 1789, va establir la creació d'un arxiu per guardar tots els documents originals i les actes del nou govern revolucionari (Hildesheimer, 2004, p. 114), tasca que va resultar complicada, ja que com s'ha mencionat anteriorment, els arxius francesos no estaven centralitzats sota cap institució. (Duchein, 2017, p. 59). Van confiar aquesta comesa a Armand-Gaston Camus. No obstant això, en aquest reglament del 1789 no es distingia l'activitat d'arxiver de la dels secretaris, i es parlava «d'arxius de la secretaria». (Favier, 2004, p. 12).

Així doncs, Camus es va convertir en el responsable de classificar i preservar lleis i decrets. La seva tasca però, va anar més enllà. Havia de completar la documentació que l'Assemblea produïa, de manera que per exemple va traslladar els originals dels arxius de la Cancelleria i els relatius a les convocatòries de l'Estat General, a l'Arxiu de l'Assemblea. També va realitzar còpies d'aquests documents. A més, es va dedicar a fer un cens de tots els arxius dispersos de París i Versalles. Per poder-ho realitzar, va tenir la idea de constituir un únic dipòsit general per tots els arxius del regne, en definitiva un Arxiu Nacional. (Favier, 2004, p. 14-17). Així i tot, fins al decret d'Estat del 1794, no es va establir el dipòsit central dels Arxius Nacionals. (Berger, 2013, p. 5).

A poc a poc, aquest arxiu dirigit per Camus va desenvolupar una primera missió centralitzadora cap a les administracions locals. Amb la llei del 15 de març del 1791, es va imposar a les administracions dels departaments (creats el 1790) l'obligatorietat d'enviar a l'Arxiu Nacional el duplicat de les actes de les sessions dels ajuntaments. A aquesta llei se li va afegir el Decret del 10 d'octubre del 1792, establint la necessitat d'enviar una còpia de les actes de les reunions de les administracions departamentals. A més, el 1796 el govern revolucionari va obligar a aquests departaments a tenir arxius per assegurar l'emmagatzematge segur de tota la documentació creada per aquests. (Berger, 2013, p. 5). Així doncs, el propòsit de l'Arxiu Nacional era el de preservar els documents relacionats amb la convocatòria i celebració d'Assemblees Nacionals, mostrant a la nació la «democratització» que s'estava duent a terme. (Hildesheimer, 2004, p. 115-119).

El Decret del 1794, a més d'establir un dipòsit per l'Arxiu Nacional, va fixar tres principis que avui en dia encara són utilitzats: la centralització dels arxius de la Nació, el lliure accés dels ciutadans de la Nació -oberts al públic tres dies a la setmana (Favier, 2004, p. 16)-, i la necessitat de constituir una xarxa arxivística nacional, que s'establiria el 1796 amb la creació dels arxius departamentals. (Ministeri de Cultura de França, 2013).

Donada la gran quantitat de documents que es van acumular de les institucions abolides de l'Antic Règim, l'Assemblea Nacional va establir una nova manera d'organitzar els arxius. Per fer-ho possible, es va crear el *Bureau du triage des titres*, que s'encarregaria d'ordenar aquesta massa documental. Aquesta nova organització va donar lloc a quatre sèries:

«Les documents historiques, d'abord destinés à alimenter les collections de la jeune Bibliothèque nationale, les documents à caractère domanial, appelés à constituer la section du même nom, les documents à caractère judiciaire, qui allaient donner son nom à la seconde section des archives, et les « documents inutiles », à détruire». (Rousseau & Souchon, 2008, p. 40).

La idea de construir un Arxiu Nacional a Espanya va sorgir durant els anys de la denominada revolució liberal (1808 – 1874), en què es va passar d'un estat absolutista a un de liberal. La primera llavor es va posar durant les Corts de Cadis, reunides del 1810 al 1814. (Universitat Pompeu Fabra, 2012). Ja el 1812 es va mencionar la idea de crear una única estructura administrativa per assegurar el bon funcionament de l'Estat. (Cerdá, 1997, p. 35). Conseqüentment, es van adonar de la necessitat de crear un arxiu per a aquest fi, idea que va sorgir durant una de les últimes reunions de les Corts del 1814. Es va formar una comissió encarregada de crear un «Arxiu General de la Nació»,

que es pot interpretar com un precedent directe de la creació, l'any 1866, de l'Arxiu Històric Nacional. La intenció, com descriu el mateix Cerdá, era:

«El objetivo que persigue es expresado con claridad: tener los materiales precisos para anudas y llevar adelante una de las primeras atenciones en toda Nación civilizada, que es su propia historia». (Cerdá, 1997, p. 54).

D'aquesta manera, els diputats tenien la intenció de reunir tots els documents que formaven part dels diferents dipòsits documentals d'Espanya i els seus arxivers en un mateix arxiu. Aquest projecte però, no va acabar realitzant-se, ja que el 4 de maig del 1814, Ferran VII va declarar nul·la la Constitució. Així i tot, aquest decret va estar replet de polèmica. Pròsper de Bofarull, historiador, arxiver i director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sota el pseudònim de Fèlix Fluralbo, va publicar un text el 1821 descrivint els greuges que podria causar el trasllat a Madrid de la documentació generada per l'antiga Corona. Deia així:

«[...] Hasta el dichoso momento de la nueva y general constitución española jamas ha podido considerarse la península como una sola nación o reyno sino como un conjunto de estados independientes gobernados por un mismo príncipe, como acontece en varios países de Europa. De aqui es, que la segregación de archivos propuesta por la comisión de cortes no puede nunca efectuarse sino con gran perjuicio de las provincias á que pertenecen. [...] Los documentos que encierra el Archivo general de la corona de Aragon son inconexos de la de Castilla y referentes unicamente á los estados que formaban aquella y particularmente al condado y ciudad de Barcelona en que se hallaba radicado. Asi que, tiene un enlace tan íntimo este establecimiento con el pais y sus habitantes, con sus antiguas instituciones, usos, historia, derechos, y con varias dependencias de Barcelona, que no solo se presenta perjudicialísima, sino que tambien moralmente imposible la traslacion de este archivo á un punto tan ageno y distante como propone la comision en su proyecto». (Bofarull, 1821, p. 4 i 6).

Així doncs, per Espanya, la Constitució de 1812, va suposar la formació de la consciència de formar part d'un sol Estat, que podria ser derivat de l'esforç bèl·lic que el país va realitzar contra la invasió d'un enemic extern. (Dávila, 2010, p. 85). Aquest procés de creació d'un únic arxiu estatal va quedar aturat, com ja s'ha mencionat, pel retorn de Ferran VII al tron, que va suposar seguir amb una política absolutista i, a la seva mort, la primera guerra carlista, entre els anys 1833 i 1839.

3.2 La creació de l'Arxiu Històric Nacional i els Arxius de l'Imperi

El 1845 és l'any en què, finalment, a Espanya es va començar a establir un nou sistema administratiu. En acabar la primera guerra carlista el 1839, es va establir un govern central de règim monàrquic i constitucional o preconstitucional, però que indiscutiblement coneixia el concepte de Constitució. Van ser anys de profunds canvis, sobretot en l'administració del país, amb la creació de les diputacions provincials, que va desfer definitivament l'antic ordre territorial basat en els regnes. Una altra alteració que va comportar algunes conseqüències en l'ordre administratiu va ser la que va provocar la desamortització. Aquesta va afectar un 36% de la superfície d'Espanya i al 50% de la superfície total cultivable, beneficiant-se 400.000 persones. Però administrativament el més important va ser que va suposar l'eliminació de l'estructura dels ordes religiosos que salvaguardaven el patrimoni històric, artístic, documental i bibliogràfic del país. (Dávila, 2010, p. 84).

En un primer moment, l'Estat va intentar que la feina de les institucions eclesiàstiques i dels ordes religiosos la fessin les Acadèmies, mitjançant la creació de comissions provincials que havien de fer-se càrrec dels béns culturals d'aquestes institucions que estaven desapareixent. Però aquestes Acadèmies no estaven preparades per fer-se amb aquest gran volum de patrimoni històric. D'aquesta manera, es va plantejar la necessitat de crear una institució arxivística central que configurés la identitat nacional. (Dávila, 2010, p. 85). El 1858, el ministeri de Foment va realitzar la reforma dels arxius i va crear l'Arxiu General Central, juntament amb el Cos Facultatiu d'Especialistes en Arxius, Biblioteques i Museus (que constituirà la Junta Superior d'Arxius), per ajudar a catalogar tota aquesta documentació. Aquesta reforma també va preveure l'organització de tots els arxius generals, municipals i provincials i la transferència a l'Arxiu General (situat a Alcalá de Henares) de tots els documents administratius de les secretaries dels ministeris. En paraules d'Alonso: «*Era, sin que lo hubieran imaginado, un archivo intermedio*». (Alonso, 1984, p. 82). El govern pretenia recuperar tota aquella documentació que, segons ell, pertanyia a l'Estat. Aquesta reorganització arxivística va ser semblant a la que es va fer en crear-se l'Arxiu de Simancas. (Mendo, 1995, p. 27).

L'Arxiu General Central de seguida es va col·lapsar de tota la documentació que havia de recollir, de manera que es va fer una classificació: documentació de l'Estat o documentació històrica. Com que l'Arxiu havia de seguir rebent molta documentació per conservar, es va veure convenient formar-ne un altre. D'aquesta manera, per Reial Decret del 12 de juny de 1867 es va crear l'Arxiu Històric Nacional. La seva finalitat era la de reunir els fons històrics que s'havien dipositat a l'Arxiu General Central, d'ordes

militars, de la Inquisició, dels consells, així com documents i manuscrits de la desamortització que les institucions acadèmiques no podien conservar. La primera seu de l'Arxiu va ser a la mateixa Biblioteca Nacional. (Dávila, 2010, p. 89). En un discurs del 1898, Vicente Vignau, descriu a més, la necessitat de tenir dit arxiu per escriure una Història Nacional:

«[...] La necesidad de reunir y organizar en el primer Archivo de España todos los elementos que la ciencia moderna exige para reconstruir sobre sólidas bases la magnífica epopeya de nuestra Historia nacional». (Vignau, 1898, p. 8).

Un altre punt important, per la formació i consolidació de la idea de crear un Arxiu Nacional a Espanya va ser la Constitució del 1845. Document on es recollien les idees bàsiques moderades, però que feia contínues referències al poder legitimador de la Història. Per tant, a Espanya, abans de la constitució d'aquests dos arxius, ja hi havia la idea de construir una Història comuna del país, podria ser que per legitimar el règim moderat que estava per venir. Història i Arxius van entrar a formar part de la maquinària estatal. (Cerdá, 1997, p. 60). Com descriu Cerdá:

«La utilización de la historia y de los archivos como elemento legitimador de un sistema político alcanza uno de sus más claros exponentes. La coincidencia en el tiempo es absoluta, es durante la llamada década moderada, en los momentos que se cuestionan la legitimidad del nuevo régimen, cuando precisamente toma un primer y definitivo impulso el fomento de las actividades relacionadas con la investigación histórica (apertura de archivos, estudios reglados, profesionalización de los archivos, publicación de fuentes...), la base del desarrollo archivístico e historiográfico de las décadas siguientes». (Cerdá, 1997, p. 60).

Arribats a aquest punt, es pot comprovar la semblança en la constitució per part d'Espanya i França dels seus Arxius Nacionals. Tots dos països van nacionalitzar els béns de la societat aristocràtica i les institucions eclesiàstiques, actuant de la mateixa manera. En un primer moment es va realitzar una recollida sistemàtica de tots els béns i van ser conservats per les institucions de la nació fins que van poder ser catalogats per experts. Però eren pocs els competents en aquesta matèria, de manera que van haver de crear una especialització de funcionaris arxivers que poguessin administrar, identificar i posar al servei de la nació aquests béns històrics. En el cas francès, es va crear *l'École des Chartes* (1821), i a Espanya es va formar el Cos Facultatiu d'Especialistes en Arxius, Biblioteques i Museus (1858). (Dávila, 2010, p. 87 i 88).

Prosseguint amb la Història dels *Archives Nationales* de França. Armand-Gaston Camus va seguir sent l'arxiver general, amb les mateixes feines i funcions descrites anteriorment fins al 1804, any de la seva defunció. Així doncs, el mateix any que Napoleó

I va inaugurar l'Imperi Francès, va arribar un nou arxiver. Pierre-Claude-François Daunou va ser l'escollit per Napoleó Bonaparte per dirigir els Arxius Nacionals. Aquest, tan aviat com va poder, va fer-li arribar a l'emperador un resum de l'estat actual del fons, alhora que li va proposar canviar el nom dels Arxius Nacionals per «Arxius de l'Imperi». Napoleó ho va acceptar, i al mateix temps, el 1805 va publicar un Decret on s'especificava la necessitat de reunir tots els arxius que encara es trobaven dispersos per París en una mateixa sala sota una mateixa autoritat. A més, va decretar que es conservessin només els registres dels documents amb menys de cinquanta anys, organitzant d'aquesta manera ja, l'arxivat. (Favier, 2004, p. 69-83).

El 1808, es va planificar la construcció d'un edifici específic d'arxiu als *Champ-de-Mars*, però que mai va arribar a edificar-se. Amb l'objectiu, no només de reunir els arxius de París, sinó també el d'unir tots els arxius històrics dels diferents països que conformaven l'Imperi. Així es va reflectir el 1812, quan Napoleó va declarar que el dit edifici estava destinat a rebre tots els arxius de l'Imperi, tant els centrals com els de l'estranger. Es van arribar a reunir els arxius de Florència, Pisa, Siena, Parma, Piemont, Savoia, els del Vaticà, Bèlgica, Salzburg, entre molts d'altres, fins i tot van arribar a tenir alguns documents de l'Arxiu de Simancas. Per Favier, això assegurava a Napoleó el govern imperial, ja que tenia a la seva disposició tots els títols d'aquests països i el coneixement de tots els «secrets estatals» estrangers, així com els seus recursos i l'estat polític i econòmic, tant dels països embargats com els del costat, ja que en qualsevol arxiu també s'hi troba informació sobre els països del voltant. (Favier, 1985, p. 33). La concentració de tots aquests arxius només volia dir una cosa, eren l'afirmació del poder imperial. (Favier, 2004, p. 93-104). Els documents es van reunir a l'hotel Soubise, on posteriorment, s'hi va crear l'arxiu. (Ministeri de Cultura de França, 2013).

Al final de l'Imperi, 1815, es podia distingir al Palau Soubise, tres categories principals de fons d'arxiu, corresponents a l'Antic Règim, a les grans institucions centrals i la que formaven els documents que havien estat confiscats o centralitzats durant la Revolució. (Favier, 2004, p. 105).

Així i tot, reunit aquest gran poder per part de Napoleó, aquest no semblava tenir cap preocupació per comunicar els arxius als ciutadans. Aquest fet va quedar constatat amb el Reglament d'arxius de l'1 de juliol del 1809. El procediment era pesat. S'havia de sol·licitar la consulta per escrit i detalladament, havia de ser autoritzada pel vigilant dels arxius i s'havia de fer la consulta al mateix lloc. Aquest fet va fer que el nombre de demandes fossin moderades. Res no feia referència ni als historiadors ni a consultes purament intel·lectuals. (Favier, 2004, p. 106).

3.5 La constitució definitiva dels Arxius Nacionals

Amb la fi definitivament de l'Imperi Napoleònic el 1815, es va restituir la monarquia a França, sota el regnat de Lluís XVIII. La política del monarca va ser la d'afavorir els que havien emigrat a causa de la Revolució i el posterior Imperi, el clergat i l'aristocràcia, encara que va mantenir moltes de les transformacions assolides durant la Revolució i l'Imperi. Com tot canvi social, aquest es va veure reflectit en l'arxiu. A partir d'aquell any, els Arxius de l'Imperi van passar a denominar-se «Arxius del Regne» i es van veure afectats per la restauració monàrquica. Una part dels documents dels emigrats van ser reivindicats pels seus antics propietaris per restablir els seus drets i poder reclamar les seves indemnitzacions. A més, aquells països que havien vist l'extracció de la seva documentació per part de l'Imperi Napoleònic, la van recuperar; demanant també els documents que el ministeri de l'interior conservava de l'administració dels diversos països ocupats. Actualment, se'n sap poc de totes aquestes operacions, encara que es pot constatar com molts documents van ser abandonats i oblidats als Arxius. Durant aquests anys de Restauració, els Arxius del Regne es van fixar definitivament a l'hotel de Soubisse, però no es va dur a terme cap política arxivística ni de restauració concreta, només promeses humils. (Rousseau & Souchon, 2008, p. 64-70).

Aquest període de Restauració va finalitzar quan el monarca Carles X va intentar treure algunes de les transformacions assolides durant els anys anteriors, com la llibertat de premsa o l'exclusió de la burgesia de les eleccions. Es va produir el que es denomina la Revolució de les Tres Glorioses, del 27 al 29 de juliol de 1830. El resultat va ser la instauració d'un nou monarca, Lluís Felip I.

Aquest fet també va comportar canvis en la direcció dels Arxius del Regne, el principal, la destitució de l'arxiver Delarue i la reinstauració de Daunou. En aquest segon mandat, va parar atenció i analitzar quines havien estat les pèrdues causades per tots aquells anys viscuts de canvis administratius. A més, ara sí que els arxius serien un pilar central del govern, ja que Lluís Felip es necessitava conciliar amb l'aristocràcia de l'Antic Règim, que no havia oblidat l'ajuda que havia brindat als revolucionaris de 1789. Una conseqüència immediata va ser la gran quantitat d'inventaris que van començar a sorgir, amb la necessitat de tenir controlada tota la documentació que hi havia emmagatzemada i disponible per a les possibles consultes. A més, va ser durant aquest període quan Natalis de Wailly va formular la teoria arxivística més important, la del principi de provenença, podent així definir una política concreta pels Arxius del Regne. (Favier, 2004, p. 118-139).

Amb la Revolució del 1848, es va inaugurar la Segona República Francesa. La primera conseqüència que va tenir pels Arxius del Regne va ser l'arribada d'una gran massa documental, sobretot d'arxius provinents de la secretaria d'estat de Napoleó i de la corona. (Béchu, 2008, p. 116). Una de les primeres preocupacions del recentment nomenat director dels Arxius, François-Armand Chabrier, era la d'especificar l'organització dels arxius. D'aquesta manera, es van editar diversos reglaments. Un dels més significatius es va publicar amb Lluís Napoleó Bonaparte al capdavant del segon Imperi Francès. Aquest va ser el Decret del 22 de desembre del 1855, en què es va col·locar els Arxius Imperials sota l'autoritat del ministre d'Estat. (Favier, 2004, p. 145).

Els Arxius Imperials, amb Léon Laborde al capdavant, van augmentar la publicació d'inventaris, fent cada vegada més fàcil pels historiadors i erudits explorar tot un fons concret de documents. El 1867 es va publicar «*L'inventaire général sommaire, Archives de l'Empire*», en què per primera vegada un instrument de recerca va proporcionar una visió tan exhaustiva dels recursos disponibles pels historiadors. (Favier, 2004, p. 214).

L'últim arxiver dels Arxius Imperials va ser Alfred Maury, qui va substituir a Laborde el 1868. Tot i el nou canvi que va suposar el col·lapse del Segon Imperi, i la instauració de la Tercera República Francesa, Maury va aconseguir que no afectés els Arxius. El director va canviar el nom per darrera vegada als Arxius, denominant-se altre cop, Arxius Nacionals, que van passar a dependre del Ministeri d'Educació. La principal preocupació de Maury van ser els documents antics, de la Revolució i del Primer Imperi, descuidant aquells del Segon Imperi, això podria ser donat a la gran aflluència que hi havia d'historiadors interessats en aquell període antic i no en el contemporani. (Favier, 2004, p. 220-228).

Així doncs, a finals del segle XIX, poc més de cent anys del seu naixement, els Arxius Nacionals s'havien convertit en una institució reconeguda i, amb l'excepció de quatre departaments ministerials i algunes organitzacions, la seva gestió controlava, a través del territori, totes les categories d'arxiu. (Favier, 2004, p. 252).

En el cas espanyol, com ja s'ha mencionat, existia l'Arxiu General d'Alcalá d'Henares, on s'enviava la documentació administrativa general, i l'Arxiu Històric Nacional que es va crear el 1866 i va ser instal·lat inicialment a l'arxiu de la Reial Acadèmia d'Història. La causa immediata de la constitució de l'Arxiu van ser les lleis desamortitzadores i l'abundant documentació provinent dels arxius eclesiàstics, confiada a la mateixa Reial Acadèmia de la Història, qui es va comprometre a ordenar-la i dotar-la d'instruments de descripció per poder ser consultada. La falta de mitjans econòmics i de personal per

realitzar la tasca va portar a la creació del dit Arxiu. Com afirmava l'il·lustre director de l'Arxiu Històric Nacional, Vicente Vignau, era important tenir-ne un perquè:

«Tendremos, pues, Archivos y tendremos Historia, y la noción y la dirección del porvenir, fundadas en sus heroicos ejemplos y en sus altos ideales». (Vignau, 1898, p. 37).

Segons Carmen Crespo, la gran diversitat i la gran acumulació dels fons desamortitzats explica els qualificatius de «nacional», mentre que per la seva originària desvinculació de les institucions en funcionament, justifica la denominació «d'històric». (Crespo, 1989, p. 1 i 2). Alhora, va ser creat com a arxiu públic, i donat que des del 1844 es van declarar tots els arxius oberts a la investigació (encara que no hi havia cap facilitat per fer-ho per causes com la falta de comoditat, personal amb una formació burocràtica i no històrica, que feien incòmode la recerca del passat nacional), es va convertir en un arxiu pensat per la investigació històrica, cedint per exemple, als investigadors, locals confortables on indagar en el passat. (Sánchez, 1966, p. 283 i 284)

Per tant, la creació de l'Arxiu Històric Nacional no va ser una conseqüència directa d'una activitat administrativa (aquesta documentació se centralitzava a Alcalá), sinó que va néixer per reunir documents administrativament caducs, amb un valor purament científic. Segons Crespo:

«Surge al calor de una preocupación esencialmente decimonónica por el conocimiento veraz y directo de nuestro pasado histórico, fundamentado en el manejo de las propias fuentes documentales». (Crespo, 1966, p. 285).

Des de la seva creació fins al 1871, l'Arxiu va seguir reunint exclusivament els fons documentals dels monestirs i convents desapareguts. Però les lleis desamortitzadores també van afectar una important institució medieval, imprescindible per l'estudi històric, administratiu i polític de la Baixa Edat Mitjana, els arxius dels Ordes Militars, que a poc a poc, també es van anar incorporant. A més, el dipòsit es va anar ampliant a mesura que passaven els anys, sobretot per l'adquisició mitjançant compra de nova documentació, com els 137 documents referents a Amèrica, entre els que es troben cartes de Colom, de Vespucci i de Juan Costa o la col·lecció d'autògrafs, cartes de Filipines dels segles XVI i XVII i el testament del príncep Carles, fill de Felip I. La secció més voluminosa de l'arxiu, va ser però, la formada pels Consells, extingits l'any 1834. Aquests eren organismes claus de l'Administració de la Casa d'Àustria i dels primers Borbons, i que van ser substituïts per les Secretaries, antecedents immediats dels actuals ministeris. En aquesta secció s'hi van reunir doncs, la documentació dels Consells de Castella, Aragó, d'Hisenda i de la Cambra de Castella, afegint l'existent en el Ministeri de Justícia i del Tribunal Suprem. (Crespo, 1966, p. 304).

Els fons es van anar incrementant ininterrompudament fins al 1896, data en què es va obrir una segona etapa per la història de l'Arxiu. La seva instal·lació en el Palau de Biblioteques i Museus, i l'arribada a la direcció de l'Arxiu d'una de les figures més importants, Vicente Vignau. (Crespo, 1966, p. 292-294).

«La instalación del Archivo en su nuevo local supone un cambio fundamental en su estructura y funcionamiento, que puede resumirse en los siguientes puntos: desvinculación de la Academia de la Historia, a la que hasta entonces había estado tan ligado; confirmación de su carácter de archivo público, que antes ostentaba sólo teóricamente; incremento abrumador de sus fondos y, como consecuencia, de su personal, que de siete funcionarios pasa a quince, cifra jamás igualada posteriormente». (Crespo, 1966, p. 303).

La Reial Ordre del 18 de gener de 1899 del Ministeri d'Estat, va acordar l'enviament a l'Arxiu Històric de tots els papers del Ministeri anteriors al 1801 i es va ordenar l'entrega per part de les Delegacions d'Hisenda de tota la documentació històrica procedent dels convents i monestirs suprimits, incrementant aquest enviament de totes les províncies d'Espanya. (Crespo, 1966, p. 305).

Una dada significativa de la direcció dels Arxius per part de Vignau, i de la intenció per part del govern de constituir un veritable Arxiu Històric on es mostrés el passat nacional va ser el creixement del nombre de lligalls. En els seus dotze anys de direcció es va passar de 1.015 a 82.374 lligalls i de 892 a 17.459 llibres. A més, la seva feina no va finalitzar aquí, sinó que va publicar sis catàlegs i va estructurar els fons documentals d'una manera que quasi ha arribat intacta fins als nostres dies. (Crespo, 1966, p. 306). Tot amb la idea d'ajudar a explicar l'autèntica Història Nacional. En paraules de Vignau:

«[...] La necesidad de reunir y organizar en el primer Archivo de España todos los elementos que la ciencia moderna exige para reconstruir sobre sólidas bases la magnífica epopeya de nuestra Historia Nacional». (Vignau, 1898, p. 8).

4. LA CONSTRUCCIÓ IDEOLÒGICA DE LA NACIÓ

4.1 L'impuls de la Història

Va ser en aquesta època, mitjans del segle XIX, quan va augmentar l'ús d'una disciplina científica independent als arxius, la Història. (Berger, 2013, p. 3).

Els historiadors renaixentistes d'Europa ja havien tingut en compte la importància de treballar amb arxius i fonts primàries. Aquesta preocupació s'unia a la tradició antiquària (segles XVII i XVIII) en què alguns homes i dones recollien i preservaven documents. Humanistes i antiquaris fins i tot, havien publicat treballs sobre com fer anàlisis crítiques de les fonts, sobre com recollir-les, com editar-les i com preservar-les. (Burke, 1969).

La Història crea opinió, i per tant, pot ser incòmode, fins i tot perillosa, si no està sota la tutela del poder central. Aquest fet es pot comprovar al segle XVIII amb les reticències que van provocar l'exposició al públic, per part d'alguns historiadors, de documents històrics que fins aquell moment no havien vist la llum. Monarques i senyors van témer que certs documents provoquessin la caiguda dels seus drets o que proporcionessin motius perquè el poble demanés més llibertats. En paraules de Maravall:

«Se piensa que la publicación de nuestros antiguos diplomas podía desenterrar algunos derechos olvidados o despertar algunas ideas dormidas». (Maravall, 1972, p. 283).

Davant d'aquesta por a la Història els diferents governs de l'època van buscar solucions. Les primeres es va basar en destruccions, modificacions, saquejos o incendis de documentació i arxius, que cercaven alterar o esborrar la memòria. Aquestes eren les tècniques d'un estat totalitari. Posteriorment, aquests governs van arribar a la conclusió que el control sobre els arxius era l'única manera de mantenir el seu ordre, a causa de la recent professionalització de la ciència històrica. (Cerdá, 1997, p. 46).

La carrera històrica es va produir a finals del segle XVIII i inicis del XIX. Va ser quan es van començar a crear departaments d'història a les universitats, societats històriques, revistes, acadèmies, biblioteques, i sobretot, els Arxius Nacionals. L'amateur era un anacronisme. Ara l'historiador professional es distingiria per la seva formació, per un mètode particular i adherint-se a pràctiques específiques. El nucli de la formació històrica va ser la crítica de la font, pràctica que va sorgir de la filologia. D'aquesta manera, els historiadors que volien ser considerats professionals només podien prestar atenció a aquells dipòsits on hi hagués fonts autèntiques. Així, els historiadors es van erigir com l'única professió amb autoritat per interpretar el passat. (Cerdá, 1997, p. 12 i 13). Ho descriu així Cerdá:

«La apropiación de la historia, a través del control de los fondos archivísticos y de las investigaciones que en ellos se realizan, garantiza el poder diseñar un proyecto diferenciado de futuro, se impulsa un discurso centrado en aquellos temas o periodos históricos conectados con los nuevos valores que es necesario legitimar. Sin embargo, carecer de pasado es dejar abierta la posibilidad a que sea un poder ajeno el que intente extender sus propios postulados. Los documentos, por tanto, adquieren un renovado valor, no por lo que son, sino por lo que representan, el soporte probatorio y testimonial de una ideología». (Cerdá, 1997, p. 13).

D'aquesta voluntat de ser els únics en poder explicar el passat de forma verídica se'n van aprofitar els governs d'Europa que cada cop més van començar a veure el poder del passat per forjar identitats nacionals, per unificar cada vegada més el seu país en una única realitat. (Berger, 2013, p. 8 i 9). Controlar els arxius, els arxivers i, en última instància, la producció històrica. Els documents d'arxiu van ser considerats com un eficaç instrument per construir una Història Nacional. (Cerdá, 1997, p. 46).

«El estudio del pasado permite penetrar en los más recónditos pliegues del alma nacional, y encender la llama del patriotismo, contribuyendo al desarrollo progresivo de los sentimientos, ideas, de instituciones seculares, [...]. Llegando a convencerse de su superioridad sobre los demás, y proseguir las sendas que sus antepasados trazaron». (Villada, 1921, p. 15-18).

La recepció d'aquestes ciències històriques i l'interès pel document va arribar a Espanya al segle XVIII. Quan Felip V va accedir a la monarquia espanyola, va iniciar un programa de reformes que tenien com a objectiu el reforçament de l'Estat. Per fer-ho necessitava reorganitzar l'aparell estatal, intervenir econòmicament i controlar l'acció de l'Església. Per poder dur a terme tot aquest pla, es va desencadenar una lluita de plets entre el monarca i els membres de la noblesa i el clero. De l'existència del document, la presentació i la validesa en depenien els resultats dels tribunals. Aquesta lluita va provocar que s'intentés controlar la documentació, tant en instàncies públiques com privades i, per part de la monarquia, informar-se de quin era l'estat dels seus arxius. La conseqüència de totes aquestes comprovacions de documents va ser la creació del *Cuerpo de Revisores de Firmas y Documentos* el 1729, que va establir uns mateixos criteris a l'hora de comprovar la veracitat i autenticitat d'aquests documents. (Gimeno, 1993, p. 79 i 80).

Durant els primers anys del segle XVIII es van crear a Espanya la Biblioteca Reial (1711) i la Reial Acadèmia de la Història (1738); però serà durant la segona meitat d'aquest segle quan els ministres P. de Campomanes o J. Cadalso i l'erudit G. Mayans, entre d'altres, van intentar trencar amb la historiografia existent de faules i de cròniques falses i substituir-les per la "veritat històrica". Es va tenir la idea de crear una col·lecció de

documents, veient en els seus beneficis la justificació de l'ordre social establert, la idea del servei públic i la reivindicació de la història estatal, ja que s'havia estès, tant a l'interior com a l'exterior de la Península, una imatge de decadència i llegenda negra del país. (Gimeno, 1993, p. 74). D'aquesta manera, es va introduir un aspecte que va resultar bàsic pel desenvolupament polític del segle següent: el sentit educatiu i formatiu de la Història, la capacitat de crear opinió a través d'aquesta disciplina i d'integrar els diferents pobles dins d'un entorn de memòria comuna. És, sens dubte, el que s'acabarà denominar Història de les Nacions. Per poder complir aquest objectiu, va ser necessària la creació de col·leccions diplomàtiques, molt similars a la dels altres països europeus. La meta era crear un corpus de documents que recollís el passat gloriós de la nació. (Cerdá, 1997, p. 48 i 49).

Derivat d'aquest objectiu, es necessitaven persones formades i materials per poder crear aquest corpus documental. Així doncs, el 1749 es va crear la Comissió d'Arxius, promoguda pel marquès de la Ensenada i el frare Rávago. L'objectiu d'aquesta comissió era la de:

«Formar una colección diplomática real de España, que comprendiese todos los privilegios dados por los reyes, de cualquier modo, y a cualquiera comunidad, o persona fuese; los testamentos, pactos, capitulaciones, tratados, cartas, cuadernos de cortes y en una palabra todos los monumentos que hubiesen emanado de los reyes, o tuviesen conexión con la corona o familia real». (Cerdá, 1997, p. 51).

A través d'aquest text, es pot comprovar que la intenció d'aquest primer corpus de documents era la de fer veure al poble espanyol la grandesa i generositat de la monarquia. A més, durant el 1752, Luis Velázquez va obtenir permís per accedir a diferents arxius civils peninsulars i transcriure els documents més importants de la Història d'Espanya, creant la primera gran col·lecció de la Reial Acadèmia de la Història. (Gimeno, 1993, p. 76).

Però durant el segle XIX, el govern espanyol no es trobava en els seus millors moments. El militarisme revolucionari va interrompre en el procés reformador de la revolució liberal. Preocupats per arribar a un nou ordre i consens social, van intentar trobar la forma d'enfortir la idea de nació. En aquesta línia, durant les Corts de 1813, es van nomenar tres nous cronistes del regne. La seva funció seria la d'escriure la Història de la Nació espanyola. Un d'aquests cronistes va ser nomenat director de l'Arxiu de les Índies, i els altres dos havien de ser els responsables del fallit intent de construcció de l'Arxiu General de la Nació. D'aquesta manera, el govern buscava exaltar la Història de la nació per dos punts fonamentals: la Història d'ultramar i la conquesta de les Amèriques, recordant aquell gran Imperi desaparegut de la monarquia espanyola, on com bé es diu,

mai es ponía el sol. I el segon, la Història de la mateixa Península, volent demostrar l'antiguitat de la nació espanyola. No es volia deixar res a l'atzar. L'Estat desitjava tenir la seva pròpia Història, i tancar el pas a la historiografia "no oficial". (Cerdá, 1997, p. 55). En paraules de Bofarull:

«La comisión de Cortes de 1814 llena de ilustración y zelo patriótico quiso dar á los archivos nacionales, y resucitar por medio de la traslacion que propone "cuantas noticias útiles, gloriosas y de enseñanza yacen ocultas en pergaminos, tumbos y becerros, y códices antiguos y privilegios, libros de lo salvado y de mercedes, registros de albaes y provisiones, para que de ellos saquen (dice en su proyecto) ejemplos y escarmientos las generaciones venideras y de muchos modos se instruya "a la nación" ». (Bofarull, 1821, p. 6).

Sens dubte, veiem la instrumentalització dels arxius per part del govern espanyol. Malgrat això, van ser uns temps amb molts problemes per la governabilitat, amb una forta crisi de legitimitat del govern i crisi financera que van impossibilitar la consolidació d'aquests projectes. Així i tot, s'entén com en aquest context ressorgeix l'interès i l'estudi per la Història, transformada en Història Nacional, i com aquesta es pot convertir en una "arma ideològica" per enfrontar-se a aquests problemes estatals i com diu Cerdá: *«enseñar a los hombres a reverenciar el Estado»*. (Cerdá, 1997, p. 59).

Aquest pensament sobre el poder de la Història va continuar amb la Constitució del 1845, on es van fer repetides referències al poder legitimador que tenia dita ciència. És durant la denominada dècada moderada (1844-1854), que es va desenvolupar la base arxivística i historiogràfica dels anys posteriors. Per fi van prendre un impuls definitiu les activitats relacionades amb la investigació històrica (obertura d'arxius, estudis reglats, professionalització dels arxius, publicació de fons, etc). (Cerdá, 1997, p. 60). Així, el 1844 es van formar les Comissions Provincials de Monuments Històrics i Artístics per:

«Incorporar a la memoria de la nación todo lo que se encuentre de utilidad en los territorios de las jóvenes provincias y [...] crear archivos con los manuscritos, códices y documentos que se puedan recoger, clasificarlos e inventariarlos». (Cerdá, 1997, p. 60).

És a dir, crear arxius d'àmbit provincial, sota la direcció del poder central. Però a la pràctica, aquestes delegacions provincials només eren auxiliars de la Reial Acadèmia de la Història, i totes les seves actuacions estaven dirigides a un únic plantejament, enriquir el patrimoni històric nacional. El 1855 des del govern es va ordenar centrar-se només en la cerca de les fonts documentals, ja que es necessitaven proves jurídiques de la seva legitimitat, tant històrica com jurídica. Aquest fet es veu clarament expressat en el contingut de les seves investigacions com per exemple les col·leccions completes

dels quaderns de les Corts per ordre cronològic. L'objectiu era clar, poder influir en els estudis històrics de la legislació espanyola. (Cerdá, 1997, p. 61).

«Todo responde a una estrategia muy bien definida y perfectamente planificada, la elección de las publicaciones de colecciones documentales son controladas por la Junta Superior de Archivos. Es evidente que el Estado dirige la investigación y, por medio de la Real Academia, también ejerce de historiador». (Cerdá, 1997, p. 62).

A mesura que passen els anys, l'Estat va aconseguir les seves pretensions, les col·leccions documentals van sent publicades i constituïen proves de què, tot i els canvis recents, existia una continuïtat històrica, sobretot amb les corts i la monarquia.

A França, els primers historiadors que van poder accedir als arxius van ser, per descomptat, els que hi podien entrar per les seves funcions, és a dir, bibliotecaris i arxivers, sobretot els eclesiàstics. Així, per exemple, ja al segle XVI, el cardenal Baronius va poder publicar els seus *«Annales ecclésiastiques»*. I si els benedictins del segle XVIII de la Congregació de Sant-Maurici van poder fer obres de referència, útils fins i tot al segle XX, va ser perquè van tenir accés lliure a les abadies, que eren molt riques en documentació, com les de Saint Maur des Fossés, Saint Germain des Prés o Saint Denis, entre d'altres. (Favier, 1985, p. 25).

El 1762 se li va encomanar a l'advocat Moreau dirigir el Gabinet d'Història, el que seria conegut com el *Cabinet des Chartes*. La seva funció va ser la de recopilar per les províncies documents que acreditessin i establissin els drets de la Corona. Fins i tot, alguns acadèmics van ser enviats a l'estranger per fer còpies per enriquir el que seria la Biblioteca Nacional, inaugurada el 1790. (Favier, 1985, p. 27).

Però l'Estat no podia deixar tota la construcció històrica en mans de diferents ordes religiosos ni de l'Església. Per aquest motiu, a finals del segle XVIII i inicis del XIX es van començar a constituir la famosa *École des Chartes*. (Guyotjeannin, 1993, p. 286).

Un dels representants d'aquesta nova historiografia francesa va ser Jules Michelet (1798 – 1874), que va pensar a escriure la Història de França durant la revolució de 1830, amb l'objectiu de mostrar una visió personalitzada de la nació i de desviar les classes populars de qualsevol objectiu de subversió. Un altre historiador francès que també va intentar influir amb el seu llibre al poble va ser Taine (1828 – 1893), amb *«Els orígens de la França contemporània»*. Va provar de desmuntar la Història de la Revolució francesa per por a una altra possible revolució de les classes populars. Aquest va ser un llibre que va formar part dels texts bàsics amb què s'educava la burgesia europea. (Fontana, 2013, p. 122-124).

D'aquesta manera, els arxius van desenvolupar la funció de servir a l'historiador, perdent aquell valor jurídic i probatori pels quals els "Arxius d'Estat" dels segles anteriors s'havien creat. Així doncs, també la ciència arxivística es va desenvolupar en aquest sentit, la de donar un bon servei a la Història. (Cerdá, 1997, p. 14). Utilitzant el terme de Bautier (Bautier, 1968), els arxius es van convertir en el "laboratori de la Història". Això va significar dues coses: l'accés als arxius i l'organització d'aquests segons la recerca històrica. França, el 1789, va ser un dels primers estats a obrir els arxius als seus ciutadans. (Favier, 1985, p. 24). A més, a mesura que la Història de la Nació va cobrant importància, els arxius van anar guanyant legitimitat. Ja no eren els que permetien un bon funcionament de l'aparell estatal, sinó que eren la institució que donava llicència al fet que una «nació» fos considerada autèntica. Com diu Jolly: «*Ainsi, parce qu'elles participant de la construction de la preuve, les archives font exister la Nation*». (Jolly, 2004, p. 130).

4.2 Formació Arxivística

Tot i haver manuals per arxivers molt antics, com el de Baldassare Bonifacio, «*De Archivis liber singularis*», del 1631, o el de Jean Mabillon, «*De Re Diplomatica*», del 1681, no s'havia establert cap escola especialitzada en arxivística. No obstant això, els arxius del segle XIX s'estaven convertint en institucions clau per la definició de la pertinença nacional (Berger, 2013, p. 10). Aquest fet, junt amb la supressió dels llocs on els antics arxivers aprenien el seu ofici (llegir antigues escriptures i comprendre l'ortografia, interpretar documents antics i entendre idiomes remots), com per exemple eren els monestirs, va fer que fos necessari per als Estats crear escoles per la formació d'arxivers. (Ducheyn, 2015, p. 17).

Un dels primers centres d'ensenyament i dels més emblemàtics pels arxivers és l'*École des Chartes* de París. Va ser creada, en un primer moment el 1821, però va interrompre les seves funcions fins al 1829. Una de les primeres referències a la constitució d'una escola va ser el 1797, quan es va redactar un informe on es considerava essencial disposar de funcionaris que entenguessin de Diplomàtica. Ja el 1807, Napoleó va decretar la necessitat de tenir una escola especial d'història, i fins i tot havia esbossat un pla d'ensenyament de literatura, tot a través dels documents de la nació.

Així i tot, no va ser fins al 1821 quan es va constituir l'escola que atorgaria el títol d'arxiver-paleògraf i historiador, l'*École des Chartes*. Pels promotors de l'escola, es tractava d'uns estudis adreçats a conèixer la glòria francesa, amb l'esperança que els futurs estudiants aprenguessin totes les tècniques necessàries per llegir documents antics i poder difondre'ls en forma d'obra històrica. El motiu era clar. Com ja s'ha

mentonat anteriorment, l'Estat no es podia permetre deixar tota la construcció històrica de la nació en mans d'altres. De manera que es tenia la necessitat de formar un determinat nombre de joves per substituir els benedictins de la congregació de Sant Maurici en els treballs de la: «*Diplomata, Recueil des historiens de la France et autres*». (Guyotjeannin, 1993, p. 286 - 288).

El centre, inaugurat el 1821 va tenir dos vessants diferents. Els estudiants podien escollir entre estar a la secció de la Llibreria Reial o la de l'Arxiu Reial, sota tutela del comissari dels manuscrits de la Biblioteca Reial i la dels Arxius Reials. No obstant això, aquesta escola no va tenir gaires estudiants, i en dos anys es va clausurar. (Favier, 2004, p. 116 i 117).

L'*École des Chartes*, va constituir-se definitivament el novembre del 1829, sota decret monàrquic de Carles X. Aquesta va tenir més èxit que l'anterior perquè va poder mesclar les dues necessitats del moment: una escola d'erudició dedicada a les ciències auxiliars de la història (sobretot de l'Edat Mitjana) i una escola on s'estudiés la professió d'arxiver. Convertint-se els seus graduats en arxivers-paleògrafs. (Favier, 2004, p. 126). L'objectiu inicial de l'Escola era:

« [...] de sauver, après la rupture révolutionnaire, des savoirs menacés de disparition ; elle ambitionnait donc de former des élèves à la lecture des écritures anciennes et dispensait pour ce faire un enseignement de paléographie et de philologie, consacré par le diplôme d'archiviste-paléographe ». (Béchu, 2008, p. 149).

Però, com bé afirma Duchein, seria erroni pensar que l'ensenyament que avui en dia es considera ciència arxivística fos el que s'ensenyava en aquella època. Eren uns estudis d'història legal i institucional, de paleografia, filologia, diplomàtica, sigil·lografia i heràldica, posant molt d'èmfasis en l'època Medieval. Fins i tot, el nom d'*École des Chartes*, reflecteix l'estudi medieval de documents, les cartes. Segons el mateix Duchein: «*which were not so much schools of archival science as schools of historical science*». (Duchein, 2015, p. 17).

La necessitat de crear una escola d'arxivers a Espanya va començar a fer-se visible amb les reformes administratives i, sobretot, a causa de la promulgació per part de Juan Álvarez Mendizábal de les lleis desamortitzadores el 1835. (Mendo & Torreblanca, 1994, p. 127). Les oficines estatals es van omplir de documents i arxius d'institucions desaparegudes, que es necessitaven tenir ben organitzats perquè la nova administració pogués governar. A més, molts dels responsables dels arxius els era molt difícil llegir la majoria dels seus fons. En més d'una ocasió, aquest fet va provocar destruccions. Es necessitava a professionals que s'encarreguessin de cuidar aquests dipòsits documentals dispersos, la major part, per la Cort, i per tant, es necessitava una institució

acadèmica de formació arxivística. Ja s'havia intentat, per part de les Corts de 1812, establir una càtedra d'Història literària, Bibliografia i Numismàtica, a més d'un curs de Paleografia i un de Diplomàtica. Però aquest projecte no es va dur a terme, tot i l'intent del trienni liberal per reflotar-lo. (Torreblanca, 1998, p. 71).

Fins a la creació de l'Escola, només hi havia el títol de revisor de lletres antigues, integrats en el Cos de Revisors de Firmes i Documents, creat el 1738. (Cerdá, 1997, p. 68). Però no tots aquests professionals sabien llegir documents antics. D'aquesta manera, van aparèixer dues noves titulacions, la de revisors i lectors de lletres antigues; i la de revisors de firmes i papers sospitosos. La finalitat d'ambdues titulacions era la de peritar documents per ordre dels Tribunals. Arran de la promulgació a partir del 1835 de les lleis desamortitzadores i de la supressió de les cases religioses, va augmentar la demanda de pèrits capaços de llegir i determinar el valor jurídic dels títols de propietat de l'Església, que aleshores passaven a pertànyer a l'Estat i organitzar els arxius del regne. Es necessitaven professionals capaços d'organitzar arxius. (Torreblanca, 1998, p. 73). Tot i no existir un centre de formació específic, l'Estat va obligar als estudiants de revisors i lectors de lletra antiga de complir una sèrie de requisits establerts per la Reial Acadèmia de la Història, tals com: demostrar coneixements de llatí en documents de l'Edat Mitjana, i altres llengües parlades en aquella època a la Península, bons coneixements de paleografia, dels materials utilitzats per l'escriptura i les alteracions que poden patir suports i tintes a causa del temps, a més, de conèixer la cronologia i la Història d'Espanya. A més, es van voler crear càtedres que van ser promogudes per institucions d'iniciativa privada però que servien fidelment els interessos de l'Estat. Així, els futurs arxivers, bibliotecaris i revisors de lletres antigues, van ser apadrinats per la Societat Econòmica Matritense d'Amics del País, donant origen a la càtedra de Paleografia, també denominada Escola Espanyola de Paleografia i Diplomàtica, (Torreblanca, 1998, p. 74 i 75) sostinguda amb l'ajut del govern, agregant-se al centre de Segon Ensenyament de la Universitat Central de Madrid. (Mendo & Torreblanca, 1994, p. 128). Però aquesta nova càtedra va resultar insuficient i la Reial Acadèmia de la Història va recordar al govern la necessitat de tenir una Escola. Finalment, per decret del 7 d'octubre del 1856 es va crear l'Escola de Diplomàtica i Paleografia i el Cos Facultatiu d'Arxivers, Bibliotecaris i Antiquaris, amb la finalitat de pal·liar les deficiències que patien els arxius espanyols a causa de la falta de professionalitat dels responsables, a més de formar a professionals que donessin a conèixer els documents més importants guardats en els arxius. Tindran una gran influència de l'*École des Chartes* i l'Aula Diplomàtica de Lisboa, que data del 1796. (Cerdá, 1997, p. 70).

Així doncs, tot i la necessitat de formació d'una escola arxivística per part dels dos països, sobretot a causa de l'augment de documentació administrativa, amb la consegüent necessitat de tractar-la, organitzar-la i conservar-la; les dues escoles van coincidir en realitzar uns estudis historicistes, d'on sortien més que arxivers, medievalistes. Espanya i França doncs, necessitaven professionals que sabessin llegir aquells documents medievals que conservaven en arxius però que no havien sortit a la llum, documents que podrien contenir el passat gloriós de la nació i que el poble necessitava saber.

4.3 Els documents inèdits

Durant aquesta època, mitjans del segle XIX, és quan es comença a mostrar a la nació els documents del seu passat, els documents inèdits. Amb els Arxius Nacionals ja formats, les escoles arxivístiques en funcionament i la Història vista com a ciència per narrar el passat de la nació, eren els documents inèdits els que donaven validesa a aquesta antiguitat nacional i eren objecte d'orgull.

Es pot veure la unió entre arxius i nació amb l'edició de grans obres que il·lustren l'esplendor de la pàtria. La redacció d'aquests treballs però, van seguir directives determinades, com l'elecció dels documents proposats als investigadors, que eren específics i condicionats. (Delmas & Nougaret, 2004, p. 8).

França, durant el període de la Il·lustració ja va veure la publicació d'algunes obres com el «*Recueil des historiens des Gaules et de la France*» (1749). (Guyotjeannin, 2004, p. 137).

Però serà al segle XIX, quan l'administració -decidint sobre les dates d'obertura dels arxius o sobre quins documents ensenyar als historiadors; amb la norma de què els inventaris manuscrits conservats a l'arxiu no es podien comunicar, sent l'arxiver format a les Escoles Arxivístiques (fomentades pel mateix Estat), l'únic autoritzat a manipular dits inventaris (Favier, 2004, p. 161), i arribant a crear, fins i tot, una *Imprimerie Royal*-, s'assegurava el control dels documents, i en conseqüència el control de les publicacions, moltes d'elles també finançades pel mateix Estat. (Pomian, 2004, p. 238).

És en aquests anys quan va néixer l'erudició moderna i es van obrir grans projectes científics, vinculats a noves institucions com el Comitè d'Obres Històriques i Científiques creat per Guizot el 1834. Aquests primers projectes van incloure un inventari general d'arxius i biblioteques, instruments necessaris per poder saber a quina institució buscar el document d'interès. Els arxivers també van afanyar-se a publicar alguns inventaris dels seus arxius i de determinats documents, com el primer volum de l'inventari de les

«*Layettes du Trésor des Chartes*», de M. Teulet; el primer volum de l'inventari de la «*Collection des sceaux*», o l'inventari de diplomes reials i l'inventari analític d'actes del Parlament, fets per Douët d'Arcq. (Boutaric, 1863, p. 263). També, van començar a sorgir els primers catàlegs de les diferents col·leccions dels arxius imperials. Aquests però, no donaven una visió generalitzada del fons, provocant que l'historiador no anés a investigar un fons, sinó a consultar un determinat document.

D'aquesta manera, els historiadors van poder començar a consultar documents i publicar així les seves primeres obres. Així i tot, moltes d'aquestes primeres edicions van ser fetes pels mateixos arxivers. Com per exemple, Pierre-Louis Bétencourt, empleat dels *Archives Nationales* va escriure, el 1826, «*De ses noms féodaux ou noms de ceux qui ont tenu fief en France*»; Louis de Mas-Latrie, «*Chronologie historique des papes, des conciles généraux et des conciles des Gaules et de France*» del 1840; Edgar Boutaric, arxiver del Parlament va escriure obres com «*La France sous Philippe le Bel*» o «*Les Origines de la féodalité, Institutions militaires de la France avant la création des armées permanentes*», del 1870; entre molts d'altres exemples. (Favier, 2004, p. 114-217).

La gran obra va ser la «*Collection de documents inédits sur l'histoire de France*», iniciada el 1835, que va permetre la publicació dels documents essencials, ja no d'un arxiu, sinó els d'un regnat. (Béchu, 1991, p. 65). Obra de diversos volums, que es va allargar fins finals de segle, al 1879. (Guyotjeannin, 2004, p. 142). En aquesta col·lecció hi ha un informe d'Augustin Thierry on explica que l'obra era un encàrrec de l'administració. Aquesta col·lecció havia d'aclarir els orígens i la història del tercer estat. Ell, particularment, s'encarregava de publicar la col·lecció de cartes i estatuts de pobles, municipis i ciutats de França, així com les normes i els reglaments de les antigues corporacions d'artesanía i art. L'objectiu era que aquesta obra rivalitzés amb les grans edicions fetes per noblesa i clergat, en paraules pròpies:

«[...] Destinait à vaincre les deux autres, et à les absorber dans une seule masse nationale, désormais compacte et homogène». (Thierry, Michel, & Beugnot, 1839, p. 2).

Espanya, igual que França, va començar molt d'hora en la publicació d'obres, però aquest projecte es va veure truncat amb la Guerra del Francès, iniciada el 1808. Durant el segle XVIII, destaquen les obres d'Enrique Flórez, on era reproduïda documentació inèdita o si no, donava a conèixer el lloc on estava ubicada, servint les seves obres pels estudis d'altres historiadors. També va ser important A. M. Burriel, protagonista d'una àmplia comissió arxivística formada el 1750, la Comissió d'Arxius, creada pel govern per tal de saber quins documents es guardaven en els arxius que hi havia a Espanya, (Cerdá, 1997, p. 48-50)

«[...] lo que la convierten en símbolo de las circunstancias que envolvieron el reconocimiento de los archivos y las investigaciones historiográficas del momento». (Gómez, 1985, p. 217).

O, Pedro Rodríguez de Campomanes qui va donar instruccions a la Reial Acadèmia de la Història per tal de formar un «*Índice Universal Diplomático de España*». (Vignau, 1898, p. 26).

Amb la Guerra del Francès, aquestes publicacions es van interrompre. La «*Colección de Documentos para la Historia de España*» va aparèixer el 1842, i va acabar formant 112 volums en mig segle. (Guyotjeannin, 2004, p. 143). La introducció a aquesta obra apel·la a l'exemple de les altres nacions europees, que havien creat societats literàries i comissions per imprimir antics documents. (Carasa, 2011, p. 227). Unes altres raons per la creació d'aquest corpus documental va ser:

«Las desgracias que después sobrevinieron á la nación en 1808, debieron necesariamente de interrumpir todo proyecto literario, y esto produjo dos grandes inconvenientes: 1.º que el tiempo y las mudanzas de personas y cosas destruyeron ó extraviaron muchos códices y papeles antiguos; y 2.º que las mismas causas dieron lugar á la extracción de muchos otros , que con pérdida irreparable para España, y con riesgo de que se desfigure su historia, se imprimen ahora en lengua extranjera. Viéndonos precisados á mendigar de los extraños lo que era propio nuestro, y á leer en distinto dialecto lo que originalmente estuvo escrito en el casto idioma de Castilla». (Salvá & Sainz de Baranda, 1984, p. 7).

Així doncs, durant la Guerra del Francès, Espanya havia perdut bona part dels seus antics documents, altres no se sabia on es trobaven i altres estaven en mans de potències estrangeres que aprofitaven per escriure la Història d'Espanya des de la seva visió. Es necessitava crear aquesta col·lecció doncs, per posar ordre als arxius i, sobretot, per no deixar la Història de la nació en mans d'estrangers.

El segle XIX doncs, va ser una època d'edicions massives de documents, sobretot d'època medieval, finançats per l'Estat, mitjançant universitats i centres d'investigació, per tal de crear una Història amb el passat a mida sostinguda per documents històrics específics. (Aguinagalde, 1988, p. 95).

4.4 Anàlisi de guies

Les guies dels arxius tenen i han tingut sempre una funció molt clara: consignar els fons i les sèries conservades a l'arxiu per, posteriorment, trobar-les. Aquesta eina era (i encara és) molt utilitzada pels historiadors, que consultaven el que els interessava de cada fons o sèrie. A banda d'aquesta utilitat, però, les guies d'arxiu també poden ser utilitzades per analitzar, des d'un vessant històric, l'evolució de cada arxiu, l'organització dels seus fons i la seva proveniença. Així doncs, en aquest apartat, s'analitzen les guies dels *Archives Nationales* francesos, amb els dos volums de Jean Favier, (Favier, 1978), l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb la guia feta per Udina Martorell, (Udina, 1986), la de l'Arxiu de Simancas, feta per Plaza Bores, (Plaza, 1986), i la de l'Arxiu Històric Nacional amb Crespo, (Crespo, 1989). A causa de la gran quantitat de fons i sèries que componen tots aquests arxius, aquest treball només se centra en algun aspecte a destacar de cadascun d'ells. Sobretot, de la seva organització interna i de les diferències entre uns i altres.

La principal característica en l'anàlisi de la guia dels *Archives Nationales* és l'ordre de les sèries. Amb un simple cop d'ull, es pot veure com aquestes estan ordenades des del present immediat (1789, i els anys posteriors a la Revolució Francesa) cap al passat més remot, amb el *Trésor des Chartes* inclòs. L'esquema que es va seguir va ser el d'ordenar cada fons amb una lletra de l'alfabet, així ho va fer el primer arxiver nomenat per l'Assamblea, Camus.

Per tant, amb la creació d'aquest Arxiu Nacional Francès, el que intenta el govern és consolidar la revolució per la via de la recopilació de tot document produït durant aquest fet històric. Així, la guia comença amb les sèries "A", "B" i "C" corresponents a: «*Collections originales de lois et décrets*», «*Élections et votes*» i «*Assémlées Nationales*». Aquestes tres primeres sèries es situen entre el 1787-1789 i arriben fins al període de la III República francesa.

Una altra característica és que el Senat forma una sèrie a part i ben diferenciada de la resta. Això pot ser degut al fet que va ser un cos específic creat per Lluís XVIII després de la Revolució i que va durar fins la del 1848. És com un tall, com una interrupció del procés de creació del nou Estat després del 1789, formava part d'una altra lògica política, la monàrquica, la que el país no volia mostrar. Després d'aquestes sèries de govern, apareixen els ministeris, les atribucions que té el govern. I, posteriorment, la sèrie "O", «*Maison du Roi et de l'Empereur*». Amb aquesta sèrie, que succeeix totes les atribucions del govern, sembla que es vol demostrar que l'Estat segueix funcionant, amb independència de qui estigui al govern.

Amb l'anàlisi d'aquesta guia també podem copsar la centralització estatal i la idea que es tenia de donar continuïtat a l'Estat, per això, posteriorment, s'afegeixen les sèries "E", "J" o "X", corresponents a : «*Conseil du Roi*», «*Trésor des Chartes*» i «*Parlement de Paris*». Volent donar aquesta idea de continuïtat estatal des de temps remots.

Així doncs, els *Archives Nationales* els podem considerar totalment com a uns Arxius Estatals, en què el nucli està format pels documents del s. XIX (i és que la guia acaba amb la IV República), quan es concep la idea d'Estat-Nació i s'hi afegeix la part més antiga, com *Le Trésor des Chartes*, que marca la continuïtat històrica i el que la revolució deixa enrere. Aquesta part antiga dota de legitimitat a tots els canvis produïts per la revolució.

La guia utilitzada per fer aquesta anàlisi, la de Jean Favier, s'ha comparat amb la que va fer Laborde el 1867, titulada «*L'inventaire général sommaire, Archives de l'Empire*», que proporcionava per primera vegada, un inventari amb una visió exhaustiva dels seus recursos. Amb aquesta comparació s'ha detectat que tot el que s'ha dit anteriorment també serveix per a aquesta guia més antiga: la idea d'ordenar l'arxiu de present a passat, buscant aquesta continuïtat històrica que legitima tots els canvis produïts fins aquell moment. Tot i que alguns noms de sèries canvien, el contingut és idèntic. (Laborde, 1867).

Pel que fa als arxius que avui conformen Espanya, la guia més antiga va ser la «*Bûrxa del present Archiu Real de Barcelona*» de Pere Benet, feta l'any 1601. El mèrit d'aquesta guia és que traspasa els límits de la simple enumeració de les unitats d'arxiu o l'anàlisi estructurada d'unitats o de recopilació de documents sobre fets concrets (Conde, 2008, p. 11), tals com eren els inventaris generals o altres instruments anteriors. Segons Conde,

«*La seva finalitat no és donar accés a documents determinats, tasca pròpia de l'inventari o catàleg, sinó presentar al lector el conjunt de l'arxiu*». (Conde, 2008, p. 11).

Com va dir Udina Martorell en el fòrum de debat sobre la Corona d'Aragó, (Udina, Fernández, Planas, Alberch, & Fontana, 1998, p. 3), la denominació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó no és la més adient, sinó que s'hauria de parlar «*dels*» Arxius de la Corona d'Aragó, tenint en compte els fons que el conformen. Cal destacar, que com bé va dir Fernández, tot i que es va acceptar molt ràpidament la denominació «d'Arxiu de la Corona d'Aragó», aquest era un projecte que volia dur a terme Javier de Garma, al segle XVIII i que no es va arribar a realitzar. Aquest pretenia unificar tots els arxius de la Corona en l'Arxiu Reial de Barcelona. Però València i Mallorca es van negar a aquesta unificació, tanmateix, el nom de l'arxiu es va canviar. (Udina, Fernández, Planas,

Alberch, & Fontana, 1998, p. 8). I com es veu seguidament, sense cap motiu pel que respecta als seus fons.

Es pot considerar que l'Arxiu de la Corona d'Aragó, igual que els *Archives Nationales*, es caracteritza per la continuïtat històrica dels seus fons, podent resseguir la seva història a través de les seves sèries. Per exemple, a la sèrie «Cancelleria Reial», s'hi troba el pergamí més antic, datat del 844, tot i no ser l'original, i s'estén per tots els monarques de la Corona. Aquesta sèrie tenia la funció de Consell Reial. Era com una mena de «fons d'estat medieval». El final de la sèrie és al 1714, quan va passar a formar part de la Reial Audiència borbònica, creada al segle XVIII i que va absorbir les competències de la Cancelleria, no tant com a organisme jurídic, sinó polític. En aquesta sèrie també s'hi conserven, fins i tot, els documents referents a Itàlia, ja que formava part de la Corona Catalanoaragonesa, fins al 1555, quan Carles I va crear un arxiu especial per aquell regne. Aquest fons és un cas semblant al del «Reial Patrimoni», que es conforma de tres antigues institucions, la Batllia General de Catalunya, la del Mestre Racional i la de la Intendència, creació borbònica que assimila els altres dos fons, fins al punt que hi ha documents que no es distingeix de quin arxiu formaven part. Aquest últim fons es trobava dispers en els arxius de diferents institucions, i va ser el 1869 quan es va decidir traslladar-los a l'Arxiu de la Corona d'Aragó per constituir el fons. (Udina, 1986, p. 267-297).

L'Arxiu de la Corona d'Aragó també consta d'un fons amb els documents desamortitzats de les institucions eclesiàstiques. Pròsper de Bofarull ja va començar a reunir documents d'institucions eclesiàstiques a l'Arxiu al 1820, feina que va seguir fent amb les posteriors lleis desamortitzadores. Aquests però, quan es va crear l'Arxiu Històric Nacional, no es van reunir en dit Arxiu, que és on es pretenia reunir tots els arxius procedents de la desamortització. Estrany si el que es volia era crear una institució arxivística com la francesa on es reunís tots els documents importants del país.

Tot i que alguns documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó han estat traslladats a altres arxius, com els que conformaven el fons del Consell Suprem d'Aragó, l'Arxiu mai va ser reunit íntegrament amb altres arxius del que havia estat Castella. Tot i la intenció, ja vista, de les Corts de Cadis de constituir un únic Arxiu Nacional aplegant tots els arxius d'Espanya i els seus arxivers, no es va aconseguir. Crida l'atenció però, com un dels fers opositors a la idea, Bofarull, sí que era partidari de fer el mateix amb els arxius dels diferents regnes que formaven la Corona Catalanoaragonesa agrupant-los al que era l'Arxiu Reial de Barcelona, seguint el projecte de Garma.

D'aquesta manera, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, per Fernández és:

«Una institució bastant híbrida, en el sentit que és un arxiu general parcialment reeixit, alhora que té molt d'arxiu regional. I -pel que fa al segle XX- fa una funció de suplència d'arxiu provincial. I aquest paper de suplència, que s'entén per la seva continuïtat en contrast amb d'altres institucions que podien haver estat alternatives, explica la complexitat i diversitat de fons del centre». (Udina, Fernández, Planas, Alberch, & Fontana, 1998, p. 8).

En relació a l'Arxiu de Simancas, com s'ha anat mencionant durant el treball, aquest no es considera un Arxiu d'Estat, sinó un Arxiu Reial. Va ser format per unificar i conservar els drets de la monarquia de Carles I, i sobretot va evolucionar molt amb Felip II amb la posada en funcionament d'un nou sistema administratiu a Castella. A més, consten ininterrompudament els documents referents al regnat de Felip V fins a la mort del rei Ferran VII. Com bé descriu Vignau, la seva gran riquesa documental rau en la correspondència oficial i privada amb ambaixadors, ministres, *validos*, corts estrangeres, etc. (Vignau, 1898, p. 34 i 35).

És en la sèrie de «Patronato Real» on es conserven els drets de la corona. També hi ha una sèrie de les secretaries estrangeres com la de Flandes i Portugal, però no la del regne italià, que com ja s'ha mencionat formava part de la Corona Catalanoaragonesa. (Plaza, 1986, p. 93-123).

Sobre l'Arxiu de Simancas és interessant veure una dinàmica determinada i analitzar el perquè d'aquesta, en la mesura del possible. Algunes sèries són traslladades, durant el segle XIX, a l'Arxiu Històric Nacional. La resposta pot semblar fàcil des d'un començament: perquè a l'Arxiu Històric Nacional s'hi volia reunir la documentació important per la Història de la Nació i, per tant, allà s'hi havia de traslladar tota la documentació que en fes referència. No obstant això, hi ha una gran incògnita. Per què es va crear un nou Arxiu? Per què aquesta documentació interessant per realitzar i completar una Història Nacional no va ser directament reunida a l'Arxiu de Simancas, on ja hi havia gran part d'aquesta Història, amb la documentació referent a la Corona de Castella? Per què, en comptes de reunir tots els fons de la desamortització a l'Arxiu Històric Nacional, no es va reunir a l'Arxiu de Simancas? Així, per exemple, es veu com la sèrie de «Secretarías de Estado», que conté documentació administrativa, des dels Reis Catòlics fins al 1789, és a dir, gran part de la Història de Castella i, posteriorment d'Espanya, va ser traslladada a l'Arxiu Històric Nacional. En la sèrie del Consell de Castella, s'hi conserva documentació dels temps de Joan I i Enric III de Castella fins al 1834. D'aquesta sèrie, Simancas només conserva els segles XV i XVI, la de la Casa dels Àustria, sent la documentació posterior traslladada a l'Arxiu Històric Nacional. (Plaza, 1986, p. 141-161).

La resposta que sembla més lògica és que el que havia de ser l'Arxiu de la Nació no podia estar a un lloc que no fos la capital del país. Aquest arxiu havia de formar-se a Madrid, i per això, es va crear un de nou. Una altra possible explicació podria ser el que explica Álvarez Junco. (Álvarez, 2001). Segons aquest autor, els liberals espanyols de l'època consideraven que la casa dels Àustries havia estat molt desfavorable al creixement i desenvolupament del país, posant fre a l'evolució històrica dels Reis Catòlics. Si aquesta hipòtesi d'Álvarez fos donada per vàlida, aleshores es podria considerar que es va crear l'Arxiu Històric Nacional a diferència del de Simancas per demostrar que hi havia un parèntesi en la Història d'Espanya, el de la casa Àustria, representada en l'Arxiu de Simancas.

La diferència entre l'Arxiu de Simancas i l'Arxiu Històric Nacional és el tall que es provoca entre l'administració dels Àustria i la Borbònica. No existeix una continuïtat estatal que es vulgui mostrar, sinó ben bé al contrari. Acaba una, per començar la següent, sense donar-se suport entre elles. Per això, a l'Arxiu Històric Nacional es va traslladar només la documentació dels segles XV i XVI, aquella que representava el regnat dels Reis Catòlics, de qui els liberals espanyols se sentien representats. Com si la formació de la nació política espanyola s'iniciés amb les Corts de Cadis. (Álvarez, 2001).

Seguint en la mateixa línia de pensament, contemplant la guia realitzada per Crespo sobre l'Arxiu Històric Nacional, es pot comprovar que és una mescla de moltes institucions i trasllats, però que en la seva globalitat no explica la Història de la Nació, tal com es pretenia quan va ser construït. L'arxiu ha acabat sent un reducte de tots els fons eclesiàstics provinents de la desamortització, i de fons parcials de l'Arxiu de Simancas, entre d'altres. Els fons més destacats són: el d'Estat, amb documentació administrativa del segle XVIII fins al segle XIX, la de les Universitats i la Inquisició (traslladada de Simancas) i alguns fons contemporanis, ingressats el 1960, juntament amb el de la Guerra Civil. (Crespo, 1989, p. 19-85).

Es podria dir, que l'Arxiu Històric Nacional ha fracassat en les seves funcions, no en l'àmbit històric, ja que la documentació conservada ho és, sinó en l'àmbit nacional, ja que no aplega els documents de tota la «nació». Fins i tot, no arriba a tenir tots els documents provinents de la desamortització, com s'ha mencionat anteriorment, els de la Corona d'Aragó es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

4.5 Els Arxius i el concepte de “nació”

Tot i que aquest treball no pretén centrar càtedra en la definició de Nació, sí que s'emmarca dins d'aquest àmbit d'estudi, i per tant, és convenient tenir en compte les principals teories existents sobre el seu origen. Fins a quin punt han estat importants els Arxius en la construcció i legitimació de l'Estat-Nació? Sense tenir present aquesta historiografia sobre la Nació no es pot determinar.

Aquesta pregunta però no té fàcil solució. Hi ha dues grans dificultats en el seu estudi: la primera és que ni els mateixos estudiosos es posen d'acord amb una mateixa definició del terme, ni tan sols s'hi aproximen. La segona és la gran quantitat d'articles, llibres, congressos, etc, que s'han fet d'aquesta temàtica i que fan impossible poder arribar a descriure'ls o mencionar-los tots.

Així doncs, des d'aquesta perspectiva, en aquest apartat final es descriuen les principals exposicions dels experts². Seguidament s'expliquen les principals branques d'estudi: el primordialisme, el perennialisme, el modernisme, l'etno-simbolisme, i una teoria més recent de Michel Billig, denominada el nacionalisme banal.

Segons Raúl Moreno, els primordialistes tenen uns plantejaments bastant radicals que provoquen que ni historiadors ni científics socials els analitzin. Es deu al fet que la seva hipòtesi diu que les nacions han existit des de les primeres societats perquè són inherents a la condició humana i responen a una necessitat bàsica. Defensen que les nacions són com a realitat general, recurrents, trans-històriques i interculturals -és a dir, que no només és un fenomen que es dona al món occidental-. Aquesta presumpció no es pot demostrar empíricament, i per aquest motiu, els historiadors no l'accepten. (Moreno, 2016, p. 232). Així i tot, sí que ha tingut més èxit un altre punt de vista d'aquesta teoria. Es tracta del primordialisme cultural, que defensa que:

«Existen ciertos contenidos culturales “ya dados” sobre los que el individuo no tiene ningún control, tales como su fenotipo, la etnia en la que nace o su lengua materna. Estos supuestos culturales de la existencia social son los mimbres en base a los que los individuos elaboran sus comunidades de significado en clave nacional, las cuales no pueden ser explicadas solo desde una perspectiva constructivista, pues la construcción en sí es posterior a la existencia de tales realidades culturales según la percepción de los propios individuos implicados». (Moreno, 2016, p. 233).

² Naturalment en aquest treball no es mencionen tots, només s'ha posat èmfasi en els principals autors i teories, algunes de molt antigues i altres de més modernes, per tal de poder arribar a formar un marc general de la historiografia sobre la nació.

El mateix autor afegeix però, que aquestes característiques anteriorment descrites no són considerades primordialistes, tot i que aquest corrent de pensament les percep com a tal. (Moreno, 2016, p. 233). (Aquestes condicions encaixarien més en les hipòtesis dels etno-simbolistes, com es veu posteriorment).

Per Anthony Smith però, els primordialistes han sensibilitzat la historiografia existent sobre el problema dels vincles íntims que existeixen entre etnicitat i parentesc, etnicitat i territori, i han posat de manifest com aquests poden generar poderosos sentiments de pertinença a un col·lectiu. (Smith, 2000, p. 389). Smith és un dels defensors de l'etno-simbolisme.

Els teòrics sobre l'estudi de les nacions que han estat més enfrontats entre si són els defensors del perennialisme i els del modernisme clàssic. Els primers estudien les nacions en extensos cicles, intentant comprendre el paper que tenen els components a llarga durada del desenvolupament històric, i consideren que és un fenomen recurrent durant la Història. Els perennialistes tendeixen a fer derivar les nacions modernes de vincles ètnics fonamentals, i no tant de processos de modernització -com defensen els modernistes-. (Smith, 2000, p. 389). El que diferencia els primordialistes dels perennialistes és que aquests no accepten la creença que les nacions hagin existit sempre o que siguin una necessitat inherent a la condició humana, encara que sí que defensen que les nacions tenen un origen molt anterior a la modernitat. (Moreno, 2016, p. 234).

El paradigma de la modernitat clàssica, afirma que les nacions són totalment modernes, en el sentit de recents, és a dir, des de la Revolució Francesa, i que per tant, les nacions no tenen les seves arrels en la Història sinó que són una conseqüència inevitable de les revolucions modernes i que a mesura que aquestes condicions disminueixin, vagin desapareixent, també ho faran les nacions (o seran substituïdes). En definitiva, que la nació és una construcció social i una creació cultural de la modernitat, pensada per una època de la revolució i de mobilització de masses, que serà clau per controlar tots aquests processos de canvi social. Les diferències entre perennialistes i modernistes són (Smith, 2000, p. 60-63):

- Pels perennialistes la nació és una comunitat etno-cultural, que comparteix els seus ancestres i busca reconeixement polític sobre aquesta base; mentre que els modernistes defensen que és una comunitat política territorial, una comunitat cívica de ciutadans que viuen amb igualtat i habiten en un territori determinat.
- Pels perennialistes, la nació és persistent i immemorial, la seva història comprèn segles, o mil·lennis. En canvi, pels modernistes la nació és recent i innovadora,

producte de condicions totalment modernes i recents, i per tant, un fet desconegut en les èpoques pre-modernes.

- Pels perennialistes, la nació té les seves arrels en el temps i l'espai de la pàtria històrica mentre que els modernistes pensen que la nació ha estat construïda deliberadament i conscientment pels seus membres, o una part d'aquests.
- Pels perennialistes, la nació és una comunitat popular i democràtica que reflecteix les seves necessitats i aspiracions, mentre que pels modernistes és una construcció conscient de les elits que busquen influir en les emocions de les masses per assolir els seus objectius.

Ernest Gellner i Eric Hobsbawm van ser els principals ideòlegs de la teoria de la modernitat, trencant completament els esquemes primordialistes i perennialistes que hi havia a l'època. Van ser els primers a defensar que les nacions eren construccions polítiques i que el nacionalisme (o els nacionalistes) són els que creen la nació, o la il·lusió de la nació. A més, van afirmar que les nacions eren modernes, no anteriors a la Revolució Francesa. (Torres, 2001, p. 26). Segons Hobsbawm:

«El estado era la máquina que debía manipularse para que una “nacionalidad” se convirtiera en una “nación”, o incluso para salvaguardar una situación existente contra la erosión histórica o asimilación». (Hobsbawm, 1991, p. 104).

I Gellner: *«Las naciones no son algo dado, sino una creación de los Estados y los nacionalistas».* (Gellner, 1998, p. 11).

No obstant això, dins del paradigma modernista, hi ha moltes teories, tantes que sembla que fins i tot es qüestionin internament. Així i tot, el punt en comú que uneix tots els modernistes és la negació de que les nacions siguin anteriors a les revolucions liberals dels segles XVIII-XIX. (Moreno, 2016, p. 230-232).

Evidentment, però, no tots els estudiosos sobre la nació, siguin perennialistes o modernistes, estan cent per cent d'acord amb totes les afirmacions de la “seva” teoria. Molts adapten aquests paradigmes segons els seus interessos. (Smith, 2000, p. 62). Així, per exemple, Hobsbawm tot i afirmar que no hi ha nació sense nacionalisme, sembla que vincula l'aparició dels Estats-Nació per la capacitat d'aquests de mobilitzar certs sentiments de pertinença col·lectiva, anomenant-los “protonacionals”. (Hobsbawm, 1991, p. 55). En paraules pròpies:

«[...] los estados y los movimientos nacionales podían movilizar ciertas variantes de sentimientos de pertenencia colectiva que ya existían y que podían funcionar, por así decirlo, potencialmente en la escala macro política capaz de armonizar con estados y

naciones modernas. A estos lazos los llamaré "protonacionales"». (Hobsbawm, 1991, p. 55).

El protonacionalisme, però no constitueix un problema pel modernisme -segons els seus defensors-, sinó una solució. Una altra característica del pensament modernista és que es concep la nació com una construcció de dalt a baix, però, com defensa Anderson -entre d'altres-, aquesta obra de l'Estat no podria fer-se si el poble no tingués una imatge semblant a la que l'Estat projecta sinó, no se sentirien identificats amb ell. Anderson proposar entendre el nacionalisme:

«No pas amb ideologies polítiques conscientment sostingudes, sinó amb els grans sistemes culturals que el precediren, arran dels quals -i també en contra dels quals- va arribar a existir». (Anderson, 2005, p. 30).

Per contra, l'etno-simbolisme es presenta com una mena de camí entremig dels modernistes i perennialistes o primordialistes. Per Smith, l'etno-simbolisme comparteix alguns punts en comú amb els modernistes, però hi afegeix respostes alternatives. Per exemple, els partidaris d'aquesta teoria creuen que la millor forma d'arribar a estudiar i comprendre el fenomen és donant més importància als recursos simbòlics i a tots aquells elements culturals que representen i defineixen idealment a la nació, creant la identitat nacional. Els etno-simbolistes també neguen que la nació sigui un producte modern, pel que s'ha d'adoptar un àmbit cronològic més gran -en aquest aspecte, s'aproximen a les teories perennialistes-. A més, per ells, els conceptes d'ètnia³ i etnicitat tenen una gran importància. També, neguen la visió modernista de construcció elitista de la nació, sent per ells unes dinàmiques que es donen "des de baix", mitjançant experiències quotidianes i amb les institucions més pròximes a la majoria de persones, i per això, finalment afirmen que, cada procés de construcció nacional és diferent i independent, ja que depenen molt dels conflictes interns i externs de cada territori. (Smith, 2009, p. 13 i 14).

Segons Smith, si s'accepten alguns dels paradigmes de modernistes, perennialistes i els recents (en aquell moment) etno-simbolistes, el resultat sobre la definició de nació podia arribar a ser vàlid. L'autor dóna per acceptats els vincles entre l'etnicitat i les

³ Smith ho defineix com:

«Ethnos: una comunidad humana con un nombre propio y autoconsciente, cuyos miembros poseen un mito de ascendencia común, memorias compartidas, uno o más elementos de cultura común, incluyendo la asociación con un territorio, y un cierto grado de solidaridad, al menos entre los estratos superiores». (Smith, 2009, p. 27).

nacions i el nacionalisme, a més de l'argument perennalista segons el qual algunes nacions i els seus nacionalismes concrets són anteriors a l'era moderna. Però, també dóna la raó als modernistes en la seva afirmació que moltes nacions són modernes i també, en general, el nacionalisme (ideologia i teoria) i que les condicions de modernitat van afavorir la rèplica d'aquest sistema a tot el món. (Smith, 2000, p. 392). Per tant, la seva conclusió final és:

«Esto nos permitiría aceptar la afirmación de los etno-simbolistas de que la mayoría de las naciones se han formado sobre la base de vínculos y sentimientos étnicos preexistentes (aunque con el tiempo acaben superándolos ampliamente), y que en sus nacionalismos se recurre necesariamente a símbolos étnicos, recuerdos, mitos y tradiciones que tienen mayor resonancia entre la mayoría así llamado “pueblo” al que pretenden movilizar». (Smith, 2000, p. 393).

Finalment, una petita referència a Michel Billig i la seva teoria, el nacionalisme banal. (Billig, 1995). La seva presumpció és que el nacionalisme és la forma en què la nació ha aconseguit estar en les vides quotidianes de les persones, en la seva forma de viure o pensar. Que està naturalitzat amb les pràctiques socials i es troba “normal”. És una de les propostes més influents i esteses d'aquests últims anys. (Moreno, 2016, p. 249).

En definitiva, com es pot comprovar, aquest camp d'estudis està ple de desacords bàsics, i no només en un aspecte sinó en molts. Per Smith, *«un enfoque unificado suena a poco realista y cualquier teoría general debe parecer algo utópico»*. (Smith, 2000, p. 288).

Aquestes teories exposades però, no es fixen en el paper legitimador que podrien haver tingut o van tenir els arxius. Si, com ja s'ha vist durant el treball, els arxius van tenir un paper legitimador cap als drets reials, per què no ara en la construcció dels Estats-Nació? En els dos casos d'estudi, tant a França com a Espanya, apareixen els Arxius Nacionals amb un canvi polític. En el cas francès, amb la Revolució del 1789, i en l'espanyol amb la Constitució de 1845 i el règim moderat (encara que ja hi havia una idea preconfigurada en les Corts de Cadis de 1812). Totes dues institucions doncs, formades en una època on el poble, la “nació”, s'alçava contra els seus governants i el règim establert. Hi havia la necessitat per part del nou govern de legitimar aquest canvi, però a més, també era necessari tenir el control exclusiu de la Història.

Els estudiosos però, sincronitzen amb la importància de la Història com a legitimadora de la idea de Nació. Per contra, no li donen aquesta transcendència a l'Arxiu, que és un mitjà estatal per aconseguir escriure el que es denomina Història Nacional. Benedict Anderson, per exemple, en el seu llibre de *«Comunitats Imaginades»* (Anderson, 2005), els menciona, però de passada:

«Així doncs, el model de nacionalisme oficial adquireix la seua pertinença sobretot en el moment que els revolucionaris prenen el control de l'estat, i per primera vegada tenen la possibilitat de servir el poder d'aquest per a acomplir els seus somnis [...] En un grau no tan palès, els revolucionaris triomfants hereten també les instal·lacions de l'estat antic; de vegades funcionaris i delators, però sempre fitxers, expedients, arxius, lleis, registres financers, censos, mapes, tractats, correspondència, memoràndums, etc». (Anderson, 2005, p. 186).

L'autor no dona cap més explicació. En aquest llibre no fa cap més referència als arxius, ni tant sols pel seu ús històric.

Un altre exemple d'aquesta poca importància que se li dona als arxius per part dels estudiosos del nacionalisme és Hobsbawm. En el seu llibre *«The Age of the Revolution»* (Hobsbawm, 1973), afirma que:

«El progrès d'escoles i universitats mesura el progrès del nacionalisme, perquè les escoles, i en especial les universitats, es van convertir en els seus defensors més conscients». (Hobsbawm, 1973, p. 166).

Naturalment, moltes institucions van tenir un paper protagonista en la confecció i acceptació de la «nació», però els arxius també van tenir un paper important, i sembla que aquesta concepció no ha estat gaire tractada. Com ja s'ha mencionat diverses vegades, per poder escriure una Història, una de científica i veraç (o almenys semblar-ho), ha d'estar fonamentada per documents. Per tant, els arxius donaven legitimitat a la «nació», i tots els Estats-Nació el necessitaven. Se'n requeria un, primer per emmagatzemar tota la documentació, sent l'Estat qui la controlés i no altres institucions. En segon lloc, per decidir què es deixava veure i què no, sobre què es podia escriure i sobre què no. I en tercer lloc, per patrocinar una Història que confraternitzés el poble, que cerqués les arrels comunes i poder dir «som el mateix i, per tant, lluitem i tenim les mateixes necessitats com a poble».

5. CONCLUSIONS

Amb aquest treball es pretén donar resposta a la següent hipòtesi: Els Arxius Nacionals són una de les eines que els Estats-Nació del segle XIX van utilitzar per unificar els habitants del seu territori i avançar en un futur comú. I obtenir una solució a la pregunta: Els arxius nacionals es van formar per legitimar les sobiranes nacionals del segle XIX? Per resoldre-ho s'ha analitzat l'evolució dels arxius del territori espanyol i francès, per finalment, situar el naixement de l'Arxiu Històric Nacional i els *Archives Nationales*, i l'evolució que aquests han tingut fins a finals del segle XIX.

Donades les diferències que des d'un primer moment s'han pogut veure en la confecció dels dos arxius, es va decidir estudiar l'evolució d'aquests de forma discriminada, explicant en cada època quina funció tenien els arxius, si es creaven de nous i l'evolució que aquests van tenir. D'aquesta manera, es pot concloure el treball amb algunes diferències i semblances.

La principal desavinença en la creació dels dos Arxius Nacionals va ser l'organització territorial existent i el seu passat. Mentre que a França històricament sempre hi havia hagut un sol arxiu central, un de reial (*Le Trésor des Chartes*), a Espanya hi havia de diferents, ja que fins al segle XVIII la seva organització territorial era, utilitzant el terme de J. Elliott, la d'una monarquia composta. (Elliott, 1992). D'aquesta manera, a Espanya hi havia l'Arxiu de la Corona d'Aragó (que va actuar d'arxiu central del 1318 al 1348, quan es va crear l'Arxiu del Regne de València) i l'arxiu de Simancas, i van funcionar independentment un de l'altre. No va ser fins al 1715 quan la monarquia borbònica va imposar un nou esperit administratiu, sota el concepte d'un sol Estat i va acabar amb el funcionament dels diferents arxius de les Corones o dels regnes.

A aquesta diferència se li afegeix l'organització que es van fer dels fons. En un primer moment, sí que aquesta disposició era semblant, és a dir, tots els arxius mencionats guardaven els documents que legitimaven i protegien els drets dels monarques. A més, ambdós països es trobaven en què a inicis dels segles XVII i XVIII, hi havia diversos dipòsits de documents administratius dispersos pel seu territori, molts guardats en els despatxos d'importants ministres com Richelieu o el del comte-duc Olivares. Amb l'afegit que molta documentació era custodiada també per ordes monàstics, és a dir, sense cap control per part de l'administració, i que escrivien els seus propis llibres com el treball dels monjos de la comunitat benedictina de Sant Maurici francesa, «*Diplomata, Recueil des historiens de la France et autres*», (Guyotjeannin, 1993, p. 288) o l'obra del religiós agustí Enrique Flórez que va ajudar a les següents generacions d'historiadors a localitzar alguns documents. (Cerdá, 1997, p. 50).

La discrepància entre els dos països es situa doncs al segle XIX. Mentre que França opta per centralitzar tots els seus arxius, arran de la nova organització territorial organitzada en departaments; Espanya no ho va aconseguir, amb el resultat que avui dia, existeix un arxiu per cada antiga organització administrativa: els arxius referents a les antigues Corones, que tot i donar-se per tancats, van seguir existint, convertint-se en històrics; els documents administratius de l'Estat liberal es reunien a l'Arxiu d'Alcalá (fins que es va cremar el 1939); i, l'Arxiu Històric Nacional pels documents reunits fruit de les desamortitzacions.

Mai es van reunir tots en un únic dipòsit. Per què no es van portar els fons de les desamortitzacions a l'Arxiu de Simancas i que aquest actués, com en el cas francès⁴, com a Arxiu Nacional? Es pot pensar que l'Arxiu Històric Nacional, el que per molts havia de ser el que reescriuís la història d'Espanya de forma científica, no podia estar a una població perifèrica. Havia d'estar a la capital del país, Madrid, el centre del que havia de ser la «nació», o que realment la «nació política» s'iniciés amb les Corts de Cadis, deixant de banda l'administració de la Casa Àustria i, en conseqüència, el seu arxiu, el de Simancas. Aquest és el resultat a Espanya, tots tres fons distribuïts en tres arxius diferents, mentre que a França estan tots en un únic repositori.

No obstant això, l'Estat espanyol sí que va intentar reunir els documents de les diferents Corones. El plantejament es va fer en una de les últimes sessions de les Corts de Cadis, el 1814, en què es va formar una comissió per crear un «Arxiu General de la Nació». Tot i que aquesta idea no va anar a més, la seva intenció era la de reunir tots els arxius de les diferents Corones en un únic, portant-hi també els seus arxivers. Durant el treball, s'ha pogut llegir un fragment de la resposta que Pròsper de Bofarull va fer a aquesta iniciativa, oposant-s'hi per complet. Amb tota la raó, argumentava que el fons es trencaria, que l'arxiu no tenia cap connexió amb Castella i que es perdria part de la Història del territori. Es pot considerar aquest plantejament per part dels integrants de les Corts de Cadis, un intent per convertir l'Estat en una única «Nació»? Podria ser que es volgués reunir tota aquesta documentació dels arxius dels antics regnes per crear una única identitat nacional? Segons els preceptes d'aquest treball, la resposta seria que sí, que es volia formar una única identitat nacional anul·lant les existents. Traslladar

⁴ En el cas francès, la documentació produïda durant la Revolució, i posteriorment, amb el Ier Imperi, la Restauració i el II Imperi, van reunir-se en el mateix arxiu on es custodiava, entre altres documents, *Le Trésor des Chartes*, és a dir, la documentació d'origen monàrquic. Tot constitueix un mateix arxiu, dividit en diferents fons.

la documentació al centre, la capital, per així poder escriure i controlar la Història, poder formar-ne una de comuna i antiga, i justificar la unitat estatal.

«Esmicolar el fons documental generat per una persona, un govern, una organització política o qualsevol altra institució, disgregar-ne els seus documents i acomboiar-los amb altres de proveniències distintes és una altra manera de destruir la memòria històrica. Pràctiques d'aquesta mena n'emmaskaren i entrebanquen el coneixement i la transmissió i, alhora, gairebé sempre han estat i són adreçades a fomentar, bastir i justificar discursos històrics artificials». (Planes, Pagaroles & Puig, 2003, p. 13 i 14).

En aquest sentit, també és interessant analitzar la classificació dels arxius espanyols per veure la importància que se li dona des de l'Estat a cadascun. En un primer moment, i sota Reial Decret del 17 de juliol del 1858, es van classificar els arxius públics que custodiaven documents en generals, provincials o municipals. Un altre Reial Decret, del 1859, va establir que els arxius generals podien ser de primera o segona categoria, sense concretar però, la diferència entre uns i altres. L'Arxiu de la Corona d'Aragó, juntament amb el General Central d'Alcalá de Henares i el de Simancas, van ser considerats arxius generals de primera classe; mentre que els de València, Mallorca i Galícia de segona. Per Reial Decret del 12 de juny del 1867, es va afegir dins d'aquest grup l'Arxiu Històric Nacional. Ara bé, el *Reglamento Orgánico del Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Anticuarios y de establecimientos dependientes de él*, va modificar aquesta classificació, al 1871. Va decidir que serien considerats de primera classe els arxius amb documents referents a la «nació». En aquest hi entraren l'Històric Nacional, el d'Alcalá de Henares i el de Simancas. Es van definir els de segona classe aquells que reunissin documents dels antics regnes, així doncs, el de la Corona d'Aragó, València, Mallorca i Galícia. (Planes, Pagaroles & Puig, 2003, p. 28 i 29). Amb aquesta classificació del segle XIX, quedaven exclosos com a arxius importants per la nació els dels regnes que conformaven Espanya, però no el que formava la Corona de Castella, el de Simancas. Així doncs, per la creació de l'Estat-Nació espanyol era més important l'Arxiu de la corona castellana, que feia referència «al conjunt de la nació», que els dels altres regnes. Durant el present treball, s'ha fet referència a la documentació que contenia l'Arxiu de Simancas, fons importants per a la monarquia, i molt semblants als que contenia, per exemple, l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Els arxius però, no haurien tingut aquest rol sense l'ajut de la Història. Sense la necessitat d'aquesta ciència de consultar els documents per provar fets, els arxius haguessin seguit sent els depositaris dels drets de pocs, i haurien seguit tenint el rol d'arxius administratius. La Història ha impulsat l'arxivística, convertint-la també en una ciència, havent de reunir professionals en la matèria i constituir escoles per a la seva

formació. Els arxivers també van tenir un rol destacat en la construcció de la Història Nacional, es comprova per exemple en el cas francès, que moltes de les publicacions del segle XIX, van ser escrites per arxivers, els que millor coneixien els fons que custodiaven. Per tant, al segle XIX, les professions la d'arxiver i d'historiador, es mesclaven.

L'Estat, però s'assegurava el control de la Història. Tenia els arxius al seu poder, formava als arxivers (sabien quins documents havien de deixar consultar i quins no, a més d'identificar falsificacions), a més, s'havia format un cos d'arxivers per controlar l'accés del personal dels arxius, i tenien els historiadors i les institucions que els sostenien com la Reial Acadèmia de la Història o el *Cabinet des Chartes*, a França. Així:

«The institutionalization of professional history-writing in the nineteenth century and its close links with the task of nation-building led to relatively high levels of conformity amongst professional historians. The state, which wielded considerable powers over the appointment and promotion of "professional" historians at the universities and research institutes, often had a clear idea of which histories and historians it wanted to promote». (Berger, Donovan, & Passmore, 1999, p. 8).

En conclusió, com va dir Carasa:

«La historia se convertía, no en instrumento de cambio social, sino en un medio para evitar los cambios sociales, en un instrumento de continuidad política. [...] Los archivos fueron objeto de un proceso generalizado de nacionalización por parte de los Estados liberales, sabedores de que los convertían así en laboratorios de construcción de identidades y legitimaciones para las nuevas formaciones políticas que acababan de levantar. [...]. Estos centros de documentación son realzados como nuevos santuarios de legitimación política nacional, donde la nación conserva los preciados documentos que acreditan los orígenes, las glorias y los héroes del pasado». (Carasa, 2011, p. 219).

6. BIBLIOGRAFIA

- Aguinagalde, F. de. (1988). Elementos para una Historia de los Archivos y la Archivística desde una perspectiva interdisciplinar. *Irargi: revista de archivística*, 1, 63-109.
- Albareda, J. (2010). *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona : Crítica editorial.
- Alcover, V. (2010). Archivo General de Simancas. Guía del investigador. *Boletín de la Real Academia de la Historia*. Tomo 84, Año 1924.
- Alonso, V. (1984). La Archivística en España y en Hispanoamérica. *Studi sull'Archivistica*, 77-87. Roma: Bulzoni Editore.
- Álvarez, J. (2001). *Mater Dolorosa : la idea de España en el siglo XIX*. Madrid : Taurus.
- Amezúa, A. (1945). El Archivo General de Simancas y la historia de España. *Revista nacional de Educación*, 54, 11-45.
- Anderson, B. (2005). Comunitats imaginades : reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme. València : Afers
- Anheim, É. & Poncet, O. (2004). Fabrique des archives, fabrique de l'histoire. *Revue de Synthèse*, 125 (1), 1-14.
- Archives Nationales (France): Fontainebleau, Paris, Pierrefitte-sur-Seine*. <http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr>. Consulta: 17/06/2019.
- Bautier, R. (1968). La phase cruciale de l'histoire des archives: la constitution des dépôts d'archives et la naissance de l'archivistique (XVI- début du XIX siècle). *Archivum*, Vol. XVIII, 139-151.
- Béchu, C. (1991). Pourquoi ne pas faire revivre la collection de Documents inédits sur l'histoire de France? *La Gazette des archives*, 152-153 (1), 65.
- Béchu, P. (2008). 1848-1870. Les Archives au cœur de l'État. Béchu, C. (dir), *Les Archives nationales. Des lieux pour l'histoire de France. Bicentenaire d'une installation. 1808-2008*, 116-153. París: Archives Nationales.
- Belda, L. (1978). Revista de Archivos Bibliotecas y Museos. *Biblioteca Nacional de España*, 81 (1), 234.
- Berger, S., Donovan, M., & Passmore, K. (1999). Apologias for the nation-state in Western Europe since 1800. *Writing National Histories. Western Europe since 1800*, 3-15. Londres: Routledge.

Berger, S. (2013). The role of national archives in constructing national master narratives in Europe. *Archival Science* 13, 1-22 .

Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. London: Sage.

Blouin, F. (1999). Archivists, Mediation, and Constructs of Social Memory. *Archival Issues*, 24 (2), 101-112.

Bofarull, P. de. (1821). Reflecciones sobre los perjuicios que ocasionaria algunas provincias de España y en particular a la de Cataluña la traslación de sus archivos a Madrid que propuso la comisión de Cortes en su dictamen y minuta de decreto presentado a las mismas en 19 de ma. Barcelona : Impr. de José Torner.

Boudon, J. (2004). Un monument de papier à la gloire du premier Empire, l'édition de la correspondance de Napoléon I sous le second Empire. *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 171-184. París: École des Chartes.

Boutaric, E. (1863). Les Archives de l'Empire, à propos d'un rapport de Mr F . Ravaisson. *Bibliothèque de l'école des chartes*, 24, 252-264.

Brunterc'h, J., & Poncet, O. (2008). Lieux d'archives, lieux de pouvoir: de Rome à l'hôtel de Soubise. S. E. D'Art (Ed.), *Les Archives nationales. Des lieux pour l'histoire de France. Bicentenaire d'une installation. 1808-2008*. (p. 10-37). París: Archives Nationales.

Burke, P. (1969). *The renaissance sense of the past*. New York: Arnold.

Carasa, P. (2011). Usos de la historia en el Archivo de Simancas en el siglo XIX. *Hacer historia des de Simancas: homenaje a José Luis Rodríguez de Diego*, 217-242. Valladolid: Junta de Castilla y León. Consejería de Cultura y Turismo.

Carassi, M. (2004). Les archives italiennes et l'unification nationale. *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 81-88. París: École des Chartes.

Casassas, J. (2017). La renovació de la historiografia sobre la nació a finals del segle XX i el cas català. *Catalan Historical Review*, 10, 203-214.

Cerdá, J. (1997). Los archivos municipales en la España contemporánea. Gijón: Ediciones Trea.

Cerruti, M., Fayet, J., & Porret, M. (2006). *Penser l'archive: histoires d'archives*. Lausanne: Antipodes.

Conde, R. (2008). *Reyes y archivos en la Corona de Aragón: siete siglos de reglamentación y praxis archivística (siglos XII-XIX)*. Zaragoza : Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.), Excma. Diputación Provincial.

- Couture, C., & Ducharme, D. (2005). Research in Archival Science. *Archivaria*, 59, 41-67.
- Crespo, C. (1966). Los primeros cien años del Archivo Histórico Nacional (1866-1966). *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXIII, 2, 215-314.
- Cruz, J. C. (2003). Estado y Nacionalismo tras Gellner, evolución de su teoría. *Historia Mexicana*, LIII, 541-558.
- Dávila, A. (2010). Los archivos del Estado. Qué son y cómo se tratan. Espanya: Ediciones Trea SL.
- Delmas, B., & Nougaret, C. (2004). *Archives et nations dans l'Europe du XIXe siècle*. París: École des Chartes.
- Delsalle, P. (1993). L'archivistique sous l'Ancien Régime, le Trésor, l'Arsenal, et l'Histoire. *Histoire, économie et société*, 4, 447-472.
- Duchein, M. (1984). Gli Archivi in Francia nel 1989. *Studi sull'Archivistica*, 15-27. Roma: Bulzoni Editore.
- Duchein, M. (1992). La clef du trésor: l'évolution des instruments de recherche d'archives du Moyen Age à nos jours d'après des exemples français. *La Gazette des archives*, 1 (1), 105-122.
- Duchein, M. (1992). La Révolution française et les archives : la mémoire et l'oubli dans l'imaginaire républicain. *La Gazette des archives*, 1 (1), 59-66.
- Duchein, M. (1992). The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe. *The American Archivist*, 55 (1), 14-25.
- École Nationale des Chartes. <http://www.chartes.psl.eu>. Consulta: 17/06/2019.
- Elliott, J. (1992). A Europe of Composite Monarchies. *Past*, (137), 48.
- Elliott, J. (2009). España, Europa y el mundo de ultramar : (1500-1800). Madrid : Taurus.
- Favier, L. (2004). La mémoire de l'État: histoire des Archives nationales. Paris: Fayard.
- Favier, J. (1978). Les Archives nationales : état général des fonds. Tome I. Paris : Archives Nationales.
- Favier, J. (1978). Les Archives nationales : état général des fonds. Tome II. Paris : Archives Nationales.
- Favier, J. (1985). *Les Archives*. Paris: Presses universitaires de France.
- Fontana, J. (2013). Historia : análisis del pasado y proyecto social. Barcelona: Austral.

- Gellner, E. (1998). *Nacionalismo*. Barcelona : Ediciones Destino SA.
- Jimeno, F. (1993). *Erudición y discurso histórico : las instituciones europeas, s. XVIII-XIX*. (U. de V. Departamento de Historia de la Antigüedad de la Cultura Escrita, Ed.). València: Martín Impresores SL.
- Gómez, M. (1985). Crítica histórica y Archivos: el caso de España en el siglo XVIII. *Historia. Instituciones. Documentos*, 12, 199-232.
- González, A. (1945) El Archivo General de Simancas y la historia de España. *Revista nacional de educación*, 54, 11-30.
- Guerra i revolució: Exposició digital en ocasió del bicentenari de les Corts de Cadis (1812-2012). (2012). Universitat Pompeu Fabra (ed). <https://www.upf.edu/bibtic/expo/cadis/>. Consulta: 14/02/2019.
- Guyotjeannin, O. (1993). Aperçus sur l'École des Chartes au XIX siècle. En U. de V. Departamento de Historia de la Antigüedad de la Cultura Escrita (Ed.), *Erudición y discurso histórico*, 285-303. València: Martín Impresores SL.
- Guyotjeannin, O. (2004). Les grandes entreprises européennes d'édition de sources historiques des années 1810 aux années 1860. *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 135-170. París: École des Chartes.
- Hildesheimer, F. (2004). Les «monuments de l'Histoire Nationale». Documents d'archives ou manuscrites de bibliothèques? *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 113-127. París: École des Chartes.
- Hobsbawm, E. (1973). *The Age of revolution : Europe 1789-1848*. London : Sphere Books,.
- Hobsbawm, E. (1991). *Naciones y nacionalismo desde 1780*. Barcelona : Crítica.
- James-Sarazin, A. (2004). «Aux grands hommes, la patrie reconnaissante»: 1867, le marquis de Laborde et le Musée des Archives. Delmas, B; Nougaret, C (Ed.), *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 215-233. París: École des Chartes.
- Jolly, C. (2004). Nations, Archives et Bibliothèques au XIX siècle. *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle*, 129-133. École des Chartes.
- Kedourie, E. (1985). *Nacionalismo*. Madrid : Centro de Estudios Constitucionales.
- Krakovitch, O. (1994). Les archives d'après les Lieux de mémoire : passage obligé de l'Histoire à la Mémoire. *La Gazette des archives*, 164 (1), 5.

Laborde, M. (1867). L'inventaire général sommaire, Archives de l'Empire. París: Imprimerie Royale.

Lodolini, E. (1984). L'Archivistica in Italia dall'età classica alla metà del sec. XX. *Studi sull'Archivistica*, 41-77. Roma: Bulzoni Editore.

López, C. (2007). Orígenes del Archivo de la Corona de Aragón. *Hispania. Revista Española de Historia*, LXVII, 413-453.

Lucci, M. (2013). De la idea a la identidad: Estudios sobre nacionalismos y procesos de nacionalización. *Historia Actual Online*, (30), 219.

Maravall, J. (1972). Mentalidad burguesa e idea de la historia en el siglo XVIII. *Revista de Occidente*, 107, 250-286.

Martín-Pozuelo, Mª Paz (1998). Hacia la formalización de la Teoría archivística: el Principio de Procedencia en España. 1828-1923. *Historia de los Archivos y de la Archivística en España*, 43-70. Valladolid : Secretariado de Publicaciones e Intercambio Científico, Universidad de Valladolid.

McCrank, L. (2009). Tot documentant la reconquesta i la reforma : el creixement dels arxius a la Corona d'Aragó medieval. *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, 30, 210-302.

Mendo, C; Torreblanca, A. (1994). Los orígenes de la enseñanza de la Archivística en la Universidad Central de Madrid, *SIGNO. Revista de Historia de la Cultura Escrita*, 1, 127-132.

Mendo, C. (1995). El largo camino de la archivística. *Revista de Historia de la Cultura Escrita*, 2, 113-132.

Mendo, C. (1995). Los archivos y la archivística. Evolución histórica y actualidad. Ruiz, A. (Ed.), *Manual de Archivística* (p. 19-38). Madrid: Síntesis.

Moreno, R. (2016). Corrientes teóricas para el estudio de las naciones y el nacionalismo: críticas y alternativas al paradigma modernista. *Revista de Estudos Políticos*, 171, 225-253.

Paz, J. (1930). Catálogo de la colección de documentos inéditos para la historia de España. Madrid : Instituto de Valencia de Don Juan,.

Pérez, J. (1979). La Revolución de las Comunidades de Castilla : 1520-1521. Madrid : Siglo XXI.

Planes, R., Pagarolas, L., & Puig, P. (2003). *L'Arxiu de la Corona d'Aragó : un nou perfil per a l'Arxiu Reial de Barcelona*. Barcelona : Associació d'Arxivers de Catalunya.

- Plaza, Á. de la. (1986). *Guía del investigador: Archivo General de Simancas*. Madrid : Ministerio de Cultura. Dirección de Archivos Estatales,.
- Pomian, K. (2004). Remarques finales. *Archives et Nations dans l'Europe du XIX siècle* (p. 235-241). París: École des Chartes.
- Riquer, B. de. (2013). Arxius i identitat: les reflexions d'un historiador. *XIV Congrès d'Arxivística de Catalunya*.
- Rodríguez, J. (1989). Archivos de la Administración Central desde el Siglo XV al XX. *Irargi: revista de archivística*, II (2), 37-103.
- Rodríguez, J. (1998). Archivos del Poder, archivos de la Administración, archivos de la Historia (s. XVI-XVII). *Historia de los Archivos y de la Archivística en España*, 29-42. Valladolid : Secretariado de Publicaciones e Intercambio Científico, Universidad de Valladolid.
- Rodríguez, J. (1998). Instrucción para el gobierno del Archivo de Simancas (año 1588).
- Rodríguez, J. (1998). Un archivo no solo para el Rey. Significado social del proyecto simanquino en el siglo XVI. *Felipe II (1527-1598). Europa y la Monarquía Católica*, 463-477. Madrid: Iberediciones, SL.
- Rousseau, E. & Souchon, C. (2008). 1808-1835. Une révolution silencieuse: la centralisation des archives. Béchu, C. (dir), *Les Archives nationales. Des lieux pour l'histoire de France. Bicentenaire d'une installation. 1808-2008. Bicentenaire d'une installation. 1808-2008*, 40-77. París: Archives Nationales-Éditions Somogy.
- Salvá, M., & Sainz, P. (1984). *Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España*. Madrid : Patrimonio Nacional.
- Sánchez, L. (1966). El Archivo Histórico Nacional en la tradición archivística Española. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXIII, 2, 281-284.
- Sandri, L. (1968). La storia degli archivi. *Archivum*, Vol. XVIII, 101-113.
- Sans, J. (1989). El sistema arxivístic català. *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, 1, 167-169.
- Simón, J. (1950). El reconocimiento de los Archivos Españoles en 1750-1756. *Revista bibliográfica y documental*, 4. (1-4), 131.
- Smith, A. (2000). Nacionalismo y modernidad : un estudio crítico de las teorías recientes sobre naciones y nacionalismo. Madrid : Istmo.

- Smith, A. (2009). *Ethno-symbolism and nationalism : a cultural approach*. Ethno-symbolism and Nationalism : A Cultural Approach. Routledge.
- Thierry, A., Michel, F., & Beugnot, L. C. (et al). (1839). *Collection de documents inédits sur l'histoire de France*. París: Imprimerie Royale.
- Torreblanca, A. (1998). La Escuela Superior de Diplomática y la política archivística del siglo XIX. *Historia de los Archivos y de la Archivística en España*, 71-118. Valladolid : Secretariado de Publicaciones e Intercambio Científico, Universidad de Valladolid.
- Torres, X. (2001). La historiografia de les nacions abans del nacionalisme (i/o deprés de Gellner i Hosbawm). *Manuscrits: Revista d'història moderna*, (19), 21-42.
- Torres, X. (2014). El debat sobre la nació: una nota sobre l'anomenat protonacionalisme. *Rubrica Contemporanea*, 2, 23-34.
- Udina, F. (1986). *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid : Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Dirección de los Archivos Estatales.
- Udina; Fernández; Planas; Alberch; & Fontana. (1998). Fòrum de debat sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó. *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, 13, 299-327.
- Vallès, Cecília. (2010) *Marià Vallès i Vallès, arxiver de la Diputació de Barcelona (1893-1919)*. Treball de recerca de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents.
- Valls, L. (1989). L'organisation des archives publiques en France. *Lligall*, 1, 119-126.
- Vázquez, M. (1989). El sistema archivístico español. *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, 1, 153-159.
- Vignau, V. (1898). *El archivo histórico nacional*. Madrid: Real Academia de la Historia.
- Villada, Z. (1921). *Metodología y Crítica Históricas*. Barcelona.
- Wimmer, A. (2013). *Waves of war : nationalism, state formation, and ethnic exclusion in the modern world*. Cambridge: Cambridge University Press.